

SACRARUM CAEREMONIARUM

MANUALE

PRO PRAECIPIUIS FUNCTIONIBUS IN PAROECIIS RURALIBUS
CLERO CARENTIBUS PERAGENDIS.

LIBER III.

MONITUM

Benedictus XIII. Pontifex Maximus, dum Archiepiscopus Beneventi sedebat, opusculum edidit, quod inscribitur *Memoriale rituum pro aliquibus praestantioribus sacris functionibus persolvendis in minoribus ecclesiis parochialibus*, ut in paroeciis ruralibus, Clero carentibus, fieri possent sacrae anni principales functiones, praesertim maioris Hebdomadae. Opusculum illud adprobatum fuit die 28. Julii 1821. a S. Rituum Congregatione, quae studium excitavit Episcoporum, qui darent operam ut in ecclesiis et paroeciis Clero carentibus illi ab Ecclesia instituti celebrarentur ritus, qui mysteria Passionis, Mortis et Resurrectionis divini Redemptoris commemorant.

Haec colligentes documenta, opusculo illo usi sumus, et quibus in locis visa nobis materies est maiorem requirere explicationem, studuimus res, ut nobis videtur, luculentius exponere. Addimus documenta pro vigilia Pentecostes, pro expositione et benedictione SS. Sacramenti, pro processione Corporis Christi ceterisque processionibus, nec ritum exequiarum et sacrae Visitationis praeteriimus.

In hisce documentis multam nobis attulerunt lucem eiusdem Cardinalis opera edita sub titulo *Acta Ecclesiae Beneventanae* et alicuius etiam scriptoris liturgici auctoritatem sumus sequuti.

Nostrum esse putavimus haec praemonere ne methodus, qua usi sumus, ignoraretur, neve argui forte possemus novos ritus et caeremonias, quae nusquam inveniuntur in libris liturgicis a S. Sede adprobatis. invexisse.

IN FESTO PURIFICATIONIS B. MARIAE VIRGINIS.

CAPUT I.

Quae sint praeparanda.

1. **I**n abaco Altaris maioris praeparabitur calix cum omnibus ornamentis coloris albi; si hoc festum inciderit in unam ex Dominicis privilegiatis Septuagesimae vel Sexagesimae, aut Quinquagesimae, calicis apparatus erit coloris violacei.
2. Planeta, stola et manipulus albi coloris; quod si in unam ex supradictis Dominicis inciderit, manipulus et planeta erunt coloris violacei.
3. Pulvinus albi coloris pro Missali, si Missa celebrabitur de B. Virgine.
4. Thuribulum, navicula cum thure et cum cochleari.
5. Vasculum aquae benedictae cum aspersorio.
6. Urceus cum pelvi, mantile seu manutergium et aliquantula medulla panis in pelvicula.
7. Ampullae vini et aquae in sua pelvicula cum mappula seu manutergio.
8. Campanula.
9. Nonnulla exemplaria huius libri pro antiphonis in processione recitandis.
10. Apud abacum praeparabitur Crux hastilis.
11. In Altaris fronte locabitur pallium albi coloris supraque ipsum alterum violaceum, quod facile amoveri possit. Nisi Missa de B. Virgine celebretur, sed de quadam ex antedictis Dominicis privilegiatis, pallium tantum violaceum statuetur.
12. Super Altari in latere Epistolae collocabitur pulvinus violaceus, seu legile cum Missali aperto.
13. Ex eodem latere in plano praeparabitur parvus abacus coopertus alba tobalea, et super eo disponentur candelae benedicendae, quae altero mantili albo contegentur.

14. Ex parte Evangelii in suppedaneo statuatur scabellum a Celebrante in sermone adhibendum, ut postea docebimus.

15. In sacristia aderunt tria superpellicea pro clericis; amictus, alba, cingulum, stola cum pluviali coloris violacei et biretum pro Celebrante. Seorsim aderit focus cum igne ardentem adhibendo in thuribulo.

In functione

16. Hora statuta festus campanarum sonus fidelibus nuntiabit initium functionis, quae curabitur ut fiat hora a rubricis praescripta, videlicet circa horam Tertiam, quoad fieri poterit.

17. Tres clerici, quorum officium erit functioni assistere, praesto erunt in sacristia circa horam praestitutam, super veste talari induentur superpelliceo resque indicatas in Altari et abaco disponet, nisi iam praeparatae essent.

18. Celebrans, praemissa praeparatione Missae, lavabit manus, sibi induet amictum, albam, cingulum, stolam et pluviale violaceum, adiuvante secundo ac tertio clerico.

19. Interea clericus primus amovebit ab Altari vasa florea, si aderunt inter candelabra, accendet sex candelas et in sacrarium redibit.

20. Si festum hoc in Dominicam inciderit, Celebrans in sacrario benedicet aquam pro aspersione usitata.

21. Postea Celebrans simul cum clericis reverentiam conficiet ad Crucem vel ad imaginem praecipuam sacrarii et capite bireto cooperto ad Altare procedet.

22. Clericus primus iunctis manibus praeibit Celebranti, qui medius ibit inter secundum ac tertium clericum, fimbrias pluvialis eius sustentens.

23. Postquam Celebrans cum clericis pervenerit ante infimum Altaris gradum, caput detegit ac biretum tradet primo clerico, qui recipiet illud osculans Celebrantis manum et biretum ipsum.

24. Clericus primus recedet aliquantulum versus cornu Epistolae.

25. Celebrans reverentiam profundam faciet ad Crucem eodemque tempore clerici genuflexionem. Si intra tabernaculum

Altaris adesset SS. Sacramentum, Celebrans et ipse faciet genuflexionem, atque ita deinceps in tota functione.

26. Si fuerit dies Dominica, fiet aspersio aquae benedictae.

27. Primus clericus ponet super abaco biretum Celebrantis, deinde a candelis benedicendis amovebit mantile seu tobaleam, qua fuerint coopertae.

28. Celebrans medius inter secundum et tertium clericum ascendet ad Altare, quod osculabitur in medio et ad Missale in cornu Epistolae transibit. Clerici non genuflectent dum Celebrans Altare osculabitur, sed perseverabunt stare a lateribus eius usque dum benedictio perficiatur.

29. Celebrans facie versa ad Altare et iunctis manibus, dicet elata voce *Dominus vobiscum* et subiunget quinque orationes pro benedictione candelarum praescriptas. Quum candelas benedicturus erit, imponet Altari sinistram et signum Crucis versus candelas dextera efficiet, clerico secundo firmam pluvialis eius sublevante.

30. Interea clericus primus accipiet ex abaco thuribulum in quo praeparabit ignem, et sumpta navicula subsistet in plano a latere Epistolae.

31. Dum recitabitur quinta oratio, clericus tertius discedet a sinistra Celebrantis, de Altari descendet a latere, veniet ad abacum, accipiet vasculum aquae benedictae cum aspersorio et redibit ad Altare accedens ad dexteram primi clerici qui thuribulum cum navicula sustinebit.

32. Absoluta quinta oratione, primus clericus cum thuribulo et navicula ad Celebrantem ascendet.

33. Alter clericus cum osculis usitatis incensum ministrabit Celebranti, qui cum debita benedictione iniiciet illud in thuribulum.

34. Tertius clericus cum aspersorio et vasculo aquae benedictae ascendet ad Celebrantem.

35. Secundus clericus accipiet aspersorium et cum osculis ipsum tradet Celebranti, qui candelas asperget in medio, a sinistris et a dextris suis, recitans submissa voce antiphonam *Asperges me* etc. et aspersorium restituet secundo clerico, hic autem tertio.

36. Postea clericus secundus acceptum thuribulum a primo dabit Celebranti, qui nullum proferens verbum adolebit candelas eodem modo ac asperserit, et thuribulum restituet secundo clerico, hic autem primo.

37. Primus ac tertius clericus redibunt ad abacum, ubi deponent vasculum et thuribulum ibique stantes manebunt.

38. Secundus clericus, bireto Celebrantis ex abaco resumpto ad sinistram illius redibit.

39. Celebrans veniet ad medium Altaris, reverentiam faciet ad Crucem, tum sedebit in scamno seu scabello in cornu Evangelii, humeris ad Altare versis, biretum accipiet a secundo clerico et caput cooperiet.

40. Clericus secundus de Altari descendet et subsistet in plano a latere Evangelii, facie ad abacum versa.

41. Celebrans convenienti sermone populum docebit de institutione huius solemnitatis, de mysteriis et de utilitate candelarum benedictarum, ut accipiant et utantur eisdem reverenter.

42. Sermone absoluto, Celebrans capite detecto biretum tradet secundo clerico, qui scabellum tollet de suppedaneo Altaris et ponet in plano a latere Evangelii.

43. Clericus primus sumet ex abaco candelam Celebrantis eamque ponet in medio Altari.

44. Celebrans, facta ad Crucem reverentia, genua flectet in suppedaneo, accipiet candelam suam, quam osculabitur et tradet primo clerico.

45. Si adsit et alter Sacerdos, Celebrans stabit facie ad populum versa. Sacerdos alter superpellicio indutus sed sine stola acceptam Celebrantis candelam osculabitur eique praesentabit non osculans eius manum. Celebrans candelam suam accipiet, osculabitur et committet primo clerico.

46. Post haec Celebrans redibit ad Missale in cornu Epistolae, ibique alternatim cum secundo ac tertio clerico leget voce aequali et elata antiph. *Lumen ad revelationem* etc. cum cantico *Nunc dimittis*.

47. Primus clericus in promptu habebit candelas Sacerdotibus, si aderunt, et clerici distribuendas.

48. Repetita antiph. *Lumen ad revelationem* etc. post

γ. *Sicut erat in principio* etc. Celebrans redibit ad medium altaris, reverentiam faciet ad Crucem humeros vertet ad Altare et candelas distribuet Sacerdotibus, si aderunt, deinde clericis, omnibus genuflexis in extremitate suppedanei, dignioribus sive antiquioribus prope cornu Epistolae. Unusquisque candelam accipiens, candelam ipsam et manum osculabitur Celebrantis qui candelas distribuere clericis incipiet ex latere Epistolae.

49. Secundus ac tertius clericus candelam acceptam committent primo, qui simul cum sua illas ponet in abaco.

50. Clericus primus sumet candelas populo distribuendas; secundus autem ac tertius coibunt a lateribus Celebrantis, cui fimbrias pluvialis sublevabunt.

51. Celebrans cum clericis de Altari descendet, reverentiam vel genuflexionem respective facient ad Crucem et devenient ad balastrium seu cancellos a latere Epistolae, ubi Celebrans primo viris, deinde foeminis distribuere candelas incipiet. Primus clericus candelas offeret tertio, qui tradet eas Celebranti, dum interea secundus fimbriam dexteram pluvialis eius sustinebit.

52. Completa distributione, Celebrans cum clericis veniet in planum a latere Epistolae et prope abacum lavabit manus. Primus clericus sustinens urceum et pelvim effundet aquam super manus eius et reliqui duo extensum ante ipsum sustinebunt manutergium, nempe secundus clericus dextera sustinebit manutergium, sinistra sublevabit fimbriam dexteram pluvialis; tertius sinistra manutergium, dextera fimbriam sinistram pluvialis sustinebit. Si hoc quoque opus fuerit, secundus clericus porriget ei pelviculam cum medulla panis ut manus extergat.

53. Post haec clerici ad abacum referent urceum cum pelvi et manutergio.

54. Celebrans medius inter secundum ac tertium clericum redibit per latus ad Altare

55. Clericus primus subsistet apud abacum.

56. Celebrans in cornu Epistolae accedens ad Missale, recitabit cum clericis elata voce antiphonam *Exurge Domine* etc.

57. Postea recitabit *Oremus* et orationem *Exaudi quae-*

sumus, Domine etc. iunctis manibus. Si festum hoc incidit post Septuagesimam et in diem feriale, Celebrans dicto *Oremus*, adiiciet *Flectamus genua* et ab ipso omnibusque adstantibus genuflectetur, ac secundus clericus respondebit *Levate* omnesque consurgunt; Celebrans autem prosequetur orationem ut supra.

58. Interea primus clericus accendit candelam Celebrantis, secundi ac tertii clerici et in promptu habebit exemplaria huius libri.

59. Post orationem Celebrans veniet ad medium Altaris et a primo clerico accipiet candelam accensam et exemplar huius libri. Secundus etiam et tertius clericus accipiet suam candelam accensam et exemplar, ut supra; secundus insuper clericus meminerit etiam sumere biretum Celebrantis.

60. Clericus primus accipiet Crucem processionalem et subsistet ante Altare.

61. Tunc Celebrans convertetur ad populum, dicet alta voce *Procedamus in pace*, et clerici respondebunt *In nomine Christi. Amen.*

62. Celebrans una cum secundo ac tertio clerico recitare incipient antiphonam *Adorna thalamum* etc. de Altari descendunt et respective inclinationem seu genuflexionem ad Altare facient et in processionem proficiscentur. Celebrans caput bireto teget.

63. Primus clericus cum Cruce praeibit, sequetur Celebrans medius inter secundum ac tertium clericum et populus subsequetur eos.

64. Processio fieri deberet intra ambitum ecclesiae; et procedendo a dextera ad sinistram redibitur ad Altare: licebit tamen extra ecclesiam etiam exire, si consuetudo ista in loco vigeat.

65. Recitabuntur antiphonae praenominatae ad versiculos redactae in maiorem commoditatem.

Antiph. Adorna thalamum tuum, Sion: et suscipe Regem Christum.

Amplēctere Mariam: quae est caelēstis porta.

Ipsa enim portat Regem glōriae, novi lūminis.

Subsistit Virgo. adducens manibus Filium: ante luciferum genitum.

Quem accipiens Simeon in ulnas suas praedicavit populis: Dominum eum esse vitae et mortis et Salvatorem mundi.

Responsum accepit Simeon a Spiritu Sancto: non visurum se mortem nisi videret Christum Domini.

Et cum inducerant Puerum in templum: accepit eum in ulnas suas et benedixit Deum et dixit.

Nunc dimittis servum tuum, Domine: secundum verbum tuum in pace.

Cum inducerent puerum Jesum parentes eius, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo: ipse accepit eum in ulnas suas.

66. Ingresso in ecclesiam, si processio de ea exierit, vel ad ingressum presbyterii recitabitur sequens Responsorium.

Resp. Obtulerunt pro eo Domino par turturum; aut duos pullos columbarum.

Sicut scriptum est: in lege Domini.

Postquam implati sunt dies purgationis Mariae: secundum legem Moysi.

Tulerunt Jesum in Jerusalem: ut sisterent eum Domino.

Sicut scriptum est: in lege Domini.

Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.

Sicut scriptum est: in lege Domini.

67. Clericus primus deponet Crucem processionalem apud abacum, quo loco iam posita erat, recipiet candelas Celebrantis et ceterorum clericorum, easque extinguet et super abaco reponet.

68. Celebrans, completa ante Altare recitatione responsorii, reverentiam faciet ad Crucem, secundus autem et tertius clericus simul genuflectent et pergant in planum Epistolae apud abacum una cum Celebrante.

69. Ibi Celebrans pluviale dimittet cum stola violacea et adiuvante secundo ac tertio clerico, induet sibi manipulum, stolum et planetam albi coloris. Nisi Missa fuerit de Beata Virgine, sed de Dominica, Celebrans, pluviali dimisso, induetur manipulo et planeta violacea.

70. Interea si Missa de Beata Virgine celebrabitur, primus clericus detrahet Altari pallium violaceum et apparebit alterum album; reponet vasa florum inter candelabra et calicem defert super Altare, explicans corporale in medio.

71. Celebrans ad Altare procedet et Sacrum exordietur, quod si erit de Festo, clerici praedicti sustinebunt candelas accensas ad Evangelium, et a Praefatione usque ad Communionem.

72. Post Missam Celebrans redibit in sacrarium, ubi paramenta dimittet; clerici autem illuc referent ea omnia, quae ad functionem opus fuerunt.

FERIA IV. CINERUM

CAPUT II.

De rebus praeparandis

1. In abaco Altaris maioris praeparabitur calix pro Missa celebranda cum velo et bursa coloris violacei.
2. Manipulus et planeta violacea.
3. Thuribulum et navicula cum thure et cochleari.
4. Vasculum aquae sanctae cum aspersorio.
5. Urceus cum pelvi, mantile seu manutergium et aliquantula medulla panis in pelvicula.
6. Ampullae vini et aquae in sua pelvicula, sudariolum et campanula.
7. Altare exornabitur pallio violaceo, Cruce et sex candelabris cum cereis, sine Reliquiariis, vasis floreis, aut alio ornatu festivo.
8. Missale apertum in cornu Epistolae super cussino violaceo vel legili.
9. Pelvicula argentea vel ex alio metallo cum cineribus

aridis et subtilibus ex ramis olivæ benedictis in Dominica palmarum anni superioris, cooperta velo violaceo, posita inter Missale et latus Epistolæ.

10. In latere Evangelii statuatur scabellum nudum in quo sedebit Celebrans, dum sermonem ad populum habebit.

11. In sacristia aderunt tria superpellicea pro clericis.

12. Amictus, alba, cingulum, stola cum pluviali violaceo, et bireto.

13. Seorsim focus cum igne ardenti pro thuribulo.

In functione

14. Campanarum sonitus convocabit populum ad ecclesiam.

15. Clerici superpellicio in sacristia sibi induto, res superius notatas disponent super Altari et super abaco.

16. Celebrans, praemissa praeparatione, lavabit manus et adjuvante secundo ac tertio clerico se parabit amictu, alba, cingulo, stola et pluviali violaceo.

17. Interea clericus primus accendet cereos Altaris, postea redibit in sacristiam,

18. Celebrans reverentiam una cum clericis faciet ad Crucem vel ad imaginem principalem, caput cooperiet iunctisque manibus ad Altare procedet medius inter secundum ac tertium clericum, fimbrias pluvialis eius sustinentes, primo autem clerico praeunte.

19. Quum ad Altare ventum erit, primus clericus subsistet versus cornu Epistolæ, Celebrans nudabit caput et biretum tradet primo clerico, tum reverentiam ad Crucem faciet, clericis genuflectentibus. Si conditum in tabernaculo aderit SS. Sacramentum, Celebrans et ipse genuflectet quod deinceps etiam exequetur.

20. Clericus primus perget ad abacum ubi deponet biretum Celebrantis.

21. Ascendet ad Altare Celebrans medius inter secundum ac tertium clericum, qui fimbrias pluvialis eius sustollent.

22. Celebrans Altare in medio osculabitur et vadet ad Mis-

sale in cornu Epistolae. Secundus ac tertius clericus dum Celebrans osculabitur Altare, non genuflectent eumque sequentur stantes a lateribus eius.

23. Celebrans ad Missale quum venerit, primus clericus a latere ascendet ad Altare, deteget vas cinerum et velum, quo illud tegebatur, ad abacum deferet.

24. Celebrans ad Missale conversus recitabit elata voce cum clericis antiphonam *Exaudi nos Domine etc.* eum *Gloria Patri.*

25. Repetita antiphona, Celebrans non conversus ad populum dicit alta voce *Dominus vobiscum*, deinde subiunget quatuor orationes, semper iuctis manibus. Quum cineres benedicturus erit, sinistram imponet Altari et clericus secundus fimbriam dexteram pluvialis eius sublevabit.

26. Interea primus clericus accipiet ex abaco thuribulum in eoque praeparabit ignem et sumpta navicula consistet in plano ex parte Epistolae.

27. Initio quartae orationis, clericus tertius discedet a sinistra Celebrantis, de Altari a latere descendet, perget ad abacum, sumet vasculum aquae sanctae cum aspersorio et veniet ad dexteram thuriferarii in planum a cornu Epistolae.

28. Completis orationibus, thuriferarius ad Celebrantem ascendet. Secundus clericus incensum ritu usitato ministrabit Celebranti, qui cum solita benedictione illud in thuribulum iniiciet.

29. Ad Celebrantem etiam ascendet clericus tertius cum vasculo et aspersorio, secundus autem clericus aspersorium ab illo acceptum praesentabit Celebranti, qui cineres asperget in medio, a sinistris et dexteris suis, submissa voce recitans antiphonam *Asperges me etc.*

30. Clericus secundus receptum e Celebrantis manu aspersorium restituet tertio: deinde idem secundus clericus acceptum a primo thuribulum dabit in manus Celebrantis, qui cineres adolebit in medio, a sinistris et dexteris suis nihil dicens ac thuribulum restituet secundo clerico, hic autem primo.

31. Thuriferarius et alter clericus cum vasculo et aspersorio descendant de Altari, super abaco deponent quae sustinebant manibus, ibique consistent.

32. Celebrans veniet ad medium Altaris et facta ad Crucem reverentia, sedebit in scabello a latere Evangelii, humeris ad Altare versis. Secundus clericus porriget Celebranti biretum. quo caput operiat, neque omittet ponere in medio Altari pelviculam cum cineribus, dum Celebrans ibit sessum in scabello.

33. Secundus clericus dato, ut supra, bireto Celebranti, descendet a latere de Altari et in plano a cornu Evangelii stabit, facie ad abacum versa, eique se addet clericus tertius.

34. Celebrans in scabello sedens verba faciet ad populum super ritu et mysteriis Cinerum benedictorum.

35. Sermone absoluto, Celebrans nudato capite assurgit et ad medium Altaris veniet.

36. Secundus clericus acceptum Celebrantis biretum ad abacum referet, scabellum amovebit a suppedaneo et prope parietem in latere Evangelii deponet.

37. Celebrans submittet genua in suppedaneo, sibi ipse cinerem capiti imponet in modum Crucis, nullum proferens verbum.

38. Si aderit alter Sacerdos, iste Cinerem Celebrantis capiti imponet. Sacerdos, ille indutus superpelliceo sine stola se sistet ante Celebrantem, qui convertetur ad eum humeris versis ad Altare, et capiti Celebrantis cinerem imponet in modum Crucis dicens *Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem revertaris*. Secundus clericus in hac actione sustinebit Sacerdoti pelviculam cum cineribus.

39. Celebrans, accepto Cinere, redibit ad Missale et elata voce cum clericis recitabit antiphonas *Immutemur habitu* etc. in distributione Cinerum praescriptas.

40. Redibit Celebrans ad medium Altaris et cineres imponet clericis genuflexis in extremitate suppedanei, primo genuflexo in latere Epistolae, secundo in medio, tertio in latere Evangelii. Si aderunt et alii Presbyteri, primum ipsis imponet cineres, initium sumens a seniore, et ordine supradicto congeniculabunt illi in suppedaneo.

41. Celebrans, dum cineres imponet clericis, pelviculam Cinerum sibi ipse sustinebit. Singulis autem seu clericis sive laicis

viris et foeminis, proferet sine ulla variatione formulam *Memento, homo, etc.*

42. Clericus primus, accepto cinere, recedet prope abacum; secundus ac tertius ascendent ad latera Celebrantis eique fimbrias pluvialis sustollent, secundus autem sinistra sustinebit pelviculam cinerum, dextera fimbriam pluvialis.

43. Celebrans descendet medius inter secundum ac tertium clericum ad cancellos seu balaustrium presbyterii et cineres primo viris deinde foeminis imponet, initium sumens in angulo a cornu Epistolae.

44. Distributione completa, perget in planum ad latus Epistolae apud abacum. Secundus clericus relinquet super abaco pelviculam cinerum. Primus accipiet urceum cum pelvi, alter manutergium, tertius pelviculam cum medulla panis. Secundus ac tertius manutergium extensum sustinebunt ante Celebrantem, sublevantes eodem tempore fimbrias pluvialis eius, primus autem fundet aquam super manus ipsius, qui, eas lavabit utens etiam medulla panis ad ipsas emundandas, si opus fuerit.

45. Lotis manibus, iterum ad Altare per latus ascendet Celebrans in cornu Epistolae una cum secundo ac tertio clerico; ut initio functionis, ibique iunctis manibus et ad Altare conversus dicet elata voce *Dominus vobiscum. Oremus. Concede nobis Domine etc.*

46. Post orationem Celebrans inclinationem faciet ad Crucem, de Altari a latere descendet ac prope abacum dimisso pluviali, induetur manipulo et planeta violacea, adiuvante secundo ac tertio clerico.

47. Interea clericus primus calicem afferet ad Altare, explicabit corporale et in ipso calicem ponet.

48. Celebrans iunctis manibus ad Altare procedet et Missam exordietur.

49. Sacro peracto, clerici cum Celebrante redibunt in sacristiam, eumque adiuvabunt in dimittendis vestibus sacris; postea reversi ad Altare recipient ibi res in functione adhibitae et in sacristiam reportabunt.

IN DOMINICA PALMARUM

CAPUT III.

De rebus praeparandis

1. **I**n abaco Altaris maioris praeparabitur calix pro sacro celebrando cum ornamentis coloris violacei.
2. Manipulus cum planeta coloris violacei.
3. Thuribulum et navicula cum thure et cochleari.
4. Urceus cum pelvi et manutergio et aliquantula medulla panis in pelvicula.
5. Ampullae vini et aquae in pelvicula, mappula et campanula.
6. Aliquot exemplaria libri huius pro antiphonis in processione recitandis.
7. Ad Altare statuetur pallium violaceum, et Missale in cornu Epistolae super cussino violaceo vel in legili.
8. In suppedaneo a cornu Evangelii scabellum nudum, in quo sedebit Celebrans, quum sermonem ad populum habebit.
9. Inter candelabra loco florum poterunt misceri rami palmarum vel olivae.
10. Apud latus Epistolae statuetur parvus abacus alba tobalea contextus, in quo disponentur rami palmarum vel olivae benedicendi et cooperientur tobalea seu mantili albo.
11. Prope abacum aderit Crux processionalis contexta velo violaceo, cui alligata erit chordula violacea, qua cohiberi possit ramus palmae vel olivae in summitate Crucis ipsius.
12. In sacristia tria superpellicea pro clericis: amictus, alba, cingulum stola cum pluviali violaceo et biretum pro Celebrante: vas aquae benedictae cum aspersionario. Seorsim focolus cum igne ardenti adhibendo in thuribulo.

In functione

13. Festivo campanarum sono populus ad ecclesiam congregabitur.

14. Clerici hora praestituta aderunt in sacristia, induentur superpelliceo supra vestem talarem, et res superius indicatas eodemque ordine ac supra disponent in abaco et in Altari, nisi iam praeparatae fuissent.

15. Celebrans, praemissa praeparatione, lavabit manus et adiuvente secundo ac tertio clerico sibi induet amictum, albam, cingulam et stolam violaceam.

16. Interea clericus primus accendet sex cereos in Altari, quo facto redibit in sacristiam.

17. Celebrans in sacristia benedictet aquam; postea induetur pluviali violaceo, et facta simul cum clericis reverentia ad Crucem vel ad imaginem principalem, capite bireto cooperto procedet ad Altare medius inter secundum ac tertium clericum, fimbrias pluvialis eius sustinentes; primus autem eis praëbit deferens vasculum aquae benedictae et aspersorium.

18. Celebrans quum venerit ad Altare, nudabit caput tradens biretum secundo clerico, qui deponet illud in abaco, inclinationem faciet ad Crucem, clerici autem genuflexionem. Primus clericus ad secundum accedet a dextris. Si in Altari aderit intra tabernaculum SS. Sacramentum, Celebrans et ipse faciet genuflexionem, et deinceps etiam exequetur.

19. Celebrans genua submittet in medio gradus infimi una cum clericis et ritu praescripto aspersionem peraget aquae benedictae.

20. Primus clericus post aspersionem praedictam ponet in abaco vasculum aquae benedictae cum aspersorio ibique subsistet.

21. Clericus tertius manipulum accipiet ex abaco et brachio sinistro Celebrantis imponet.

22. Celebrans ascendet in suppedaneum medius inter secundum ac tertium clericum, Altare osculabitur in medio et perget ad Missale in cornu Epistolae.

23. Clerici supradicti non genuflectent dum Celebrans osculabitur Altare, neque a lateribus eius discedent.

24. Quum Celebrans ad Missale venerit, primus clericus detrahet palmis mantile, quo tectae erant, complicabit illud et in abaco deponet.

25. Celebrans alta voce recitabit cum clericis antiphonam *Hosanna Filio David* etc.

26. Deinde iunctis manibus nec convertens se ad populum dicet *Dominus vobiscum* et iunctis manibus recitabit orationem *Oremus. Deus, quem diligere* etc.

27. Leget postea lectionem, manibus ad Missale apposis ut in Epistola Missae, qua lecta, subiunget cum clericis responsorium *Collegerunt* etc. *In monte Oliveti* etc.

28. Eodem loco quin transeat ad medium Altaris, recitabit secreto *Munda cor meum* etc. *Jube, Domine, benedicere. Dominus sit in corde meo* etc. iunctis manibus leget Evangelium, postea librum osculabitur dicens *Per evangelica dicta* etc.

29. Celebranti, osculato Evangelio, tertius clericus detrahet manipulum, quem ad abacum referet, deinde redibit ad sinistram Celebrantis, advertens ut descendat et ascendat a latere quum ex Altari perget ad abacum et ad Altare ex abaco redibit.

30. Celebrans ad Altare adhuc conversus et iunctis manibus dicet *Dominus vobiscum*, orationem cum praefatione et cum clericis recitabit *Sanctus* paullulum inclinatus. Ad *Benedictus qui venit* etc. se signabit et secundus clericus attollet fimbriam dexteram pluvialis eius.

31. Postea repetito *Dominus vobiscum*, subiunget reliquas quinque orationes pro benedictione palmarum, et dum faciet signum Crucis versus palmas, non omittat sinistram imponere Altari. Secundus clericus in hac actione fimbriam dexteram pluvialis eius sublevabit.

32. Interea clericus primus praeparabit ignem in thuribulo, quo accepto simul cum navicula, remanebit in plano a latere Epistolae.

33. Initio quintae orationis, tertius clericus discedet a sinistra Celebrantis, de Altari a latere descendet, ibit ad abacum,

accipiet vasculum cum aspersorio et accedet ad dexteram primi clerici thuribulum sustinentis.

34. Completa quinta oratione, primus clericus ad Altare ascendet cum thuribulo, in quod Celebrans iniiciet incensum cum benedictione, altero clerico incensum ei ministrante.

35. Ascendet ad Celebrantem tertius clericus cum vasculo et aspersorio; secundus aspersorium a tertio acceptum porriget Celebranti, qui palmas asperget in medio, a sinistris et a dextris suis, recitans submissa voce antiphonam *Asperges me* etc. tum aspersorium secundo clerico restituet, hic tertio.

36. Postea secundus clericus accipiet thuribulum et tradet illud Celebranti, qui palmas adolebit in medio, a sinistris et a dextris suis nihil dicens; restituet thuribulum secundo clerico et hic reddet primo.

37. Secundus clericus tam in ministrando thure, quam in aspersione ac thurificatione meminerit fimbriam dexteram pluvialis Celebrantis attollere.

38. Bini clerici cum thuribulo et cum vasculo redibunt ad abacum ibique res illas deponent. Clericus tertius ascendet rursus a latere ad Altare et accedet ad sinistram Celebrantis, clericus primus apud abacum remanebit.

39. Post thurificationem Celebrans conversus, ut ante, ad Altare, dicet *Dominus vobiscum* et adiiciet sextam orationem.

40. Sexta oratione completa, redibit Celebrans ad medium Altaris, inclinationem faciet ad Crucem, sedebit in scabello posito in cornu Evangelii, caput bireto cooperiet, quod porriget ei secundus clericus et sermonem ac populum habebit super mysteriis et ritu huius benedictionis.

41. Dum sermo fiet, tertius clericus coibit primo apud abacum; secundus de Altari a latere descendet et subsistet in plano lateris Evangelii conversus ad latus Epistolae.

42. Sermone absoluto, Celebrans nudabit caput, biretum tradet secundo clerico et vadet ad medium Altaris facie ad Altare versa.

43. Clericus primus sumet palmam Celebrantis eamque ponet in medio Altaris.

44. Celebrans submittet genua, palmam accipiet et osculabitur, tum assurget.

45. Si aderit alter sacerdos, hic indutus superpelliceo sine stola, dabit palmam Celebranti, qui non flectet genua, sed stabit in medio Altaris, facie ad populum versa. Sacerdos ille ascendet, ad Celebrantem accedet, et acceptam a primo clerico palmam osculabitur et praebebit Celebranti.

46. Celebrans palmam acceptam tradet primo clerico, qui ponet eam super abaco, vadet ad Missale et cum secundo ac tertio clerico alta voce leget antiphonam *Pueri Hebraeorum* etc. et reliquas in Missali notatas pro actione distributionis.

47. Interea clericus primus in promptu habebit palmas distribuendas clericis et presbyteris, si qui aderunt.

48. Lectis antiphonis, ut supra, Celebrans redibit ad medium Altaris, inclinationem faciet ad Crucem, convertetur ad populum et palmas distribuet presbyteris, si aderunt, postea clericis, qui omnes genua submittent in extremitate suppedanei, dignoribus seu senioribus ex parte Epistolae genuflexis, unde a Celebrante distributionis initium fiet. Unusquisque osculabitur primo palmam, deinde manum Celebrantis.

49. Secundus ac tertius clericus acceptam palmam tradent primo, qui simul cum sua ponet eas in abaco.

50. Primus accipiet palmas populo distribuendas alter cum tertio adstabunt Celebranti a lateribus eique fimbrias pluvialis sublevabunt.

51. Celebrans cum clericis de Altari descendit, facient respective reverentiam vel genuflexionem ad Crucem et venient ab balastrium seu cancellos versus partem Epistolae, ibique Celebrans palmas incipiet distribuere primo viris, deinde foeminis. Clericus primus palmas dabit tertio et hic Celebranti: secundus autem fimbriam dexteram pluvialis sustinebit.

52. Distributione peracta, Celebrans cum clericis perget ad abacum ex parte Epistolae ibique manus lavabit. Clericus primus accipiet urceum et pelvim ac fundet aquam super manus Celebrantis, dum reliqui duo extensum ante eum sustinebunt manutergium, nempe secundus dextera manutergium, sinistra fim-

briam dexteram pluvialis, tertius sinistra manutergium, dextera fimbriam sinistram pluvialis sustinebit. Secundus porriget Celebranti pelviculam cum medulla panis, qua manus emundet, si opus fuerit.

53. Clerici ad abacum referent urceum cum pelvi et manutergio.

54. Celebrans medius inter secundum ac tertium clericum ad Altare redibit, ascendens illuc a latere.

55. Interea primus accipiet ramum palmae vel olivae eumque chordula violacea alligabit summitati Crucis processionalis.

56. Reversus Celebrans ad Missale in cornu Epistolae non conversus ad populum et iunctis manibus dicet *Dominus vobiscum* et orationem.

57. Postea clericus primus accipiet palmas Celebrantis et clericorum duorum et aliquot exemplaria libri huius.

58. Completa oratione, Celebrans veniet ad medium Altaris, accipiet a primo clerico palmam et exemplar huius libri. Itidem duo clerici accipient palmam et librum, secundus autem sumet etiam biretum Celebrantis.

59. Primus accipiet Crucem processionalem et subsistet ante Altare.

60. Celebrans convertetur ad populum et elata voce dicet *Procedamus in pace*; clerici respondebunt *In nomine Christi. Amen.*

61. Celebrans cum secundo ac tertio clerico incipient recitare antiphonam *Cum appropinquaret* etc. de Altari descendent, facient respective reverentiam vel genuflexionem ad Altare et in processionem proficiscentur. Celebrans caput bireto cooperiet.

62. Praeibit primus clericus gestans Crucem, sequetur Celebrans medius inter secundum ac tertium clericum, eumque subsequetur populus.

63. Processio de ecclesia exhibit ac procedet extra ipsam a dextera ad sinistram. Recitabuntur antiphonae in versiculos redactae ad maiorem commoditatem.

Antiph. Cum appropinquaret Dominus Ierosolymam: misit duos ex discipulis suis, dicens:

Ite in castéllum, quod contra vos est: et inveniétis pullum ásinæ alligátum, super quem nullus hóminum sedit.

Sólvite eum: et addúcite mihi.

Si quis vos interrogáverit: dícite opus Dómino est.

Solvéntes adduxérunt ad Jesum: et imposuérunt illi vestiménta sua, et sedit super eum.

Alii expandébant vestiménta sua in via: alii ramos de arbóribus sternébant.

Et qui sequebántur, clamábant: Hosánna; benedíctus qui venit in nómine Dómini.

Benedictum regnum Patris nostri David: Hosánna in excélsis, miserére nobis, fili David.

Alia Antiph. Cum audísset pópulus, quia Jesus venit Jerosólymam: accepérunt ramos palmárum.

Et exiérunt ei óbviám: et clamábant púeri dicéntes:

Hic est: qui ventúrus est in salútem pópuli.

Hic est salus nostra: et redéemptio Israel.

Quantus est iste: cui Throni et Doinatiónes occúrrunt.

Noli timére, filia Sion, ecce Rex tuus venit tibi sedens super pullum ásinæ: sicut scriptum est.

Salve Rex, fabricátor mundi: qui venísti redímere nos.

Alia antiph. Ante sex dies solémnis Paschæ: quando venit Dóminus in civitátem Jerúsalem.

Occurrérunt ei púeri: et mánibus portábant ramos palmárum.

Et clamábant voce magna dicéntes: Hosánna in excelsis.

Benedíctus qui venísti in multitúdine misericódiæ tuæ: hosánna in excélsis.

Alia antiph. Occúrrunt turbae cum floribus et palmis Redemptóri óbviám: et victóri triumphánti digna dant obsequia.

Filium Dei ore gentes praedicant: et laudem Christi voces tonant per núbila, Hosánna in excelsis.

Alia antiph. Cum Angelis et púeris fidéles inveniámur: triumphatóri mortis clamántes, Hosánna in excélsis.

64. Reversus ante portam primus clericus subsistet extra ipsam facie ad portam versa. Item Celebrans facie versa ad portam subsistet, capite adhuc cooperto.

65. Secundus ac tertius clericus intrabunt in ecclesiam, et clausa porta, stantes facie ad ipsam conversa, dicent elata voce

†. Glória, laus et honor tibi sit, Rex Christe Redemptor: cui puerile decus prompsit Hosánna pium.

66. Celebrans extra portam repetet eundem versiculum Gloria, laus etc.

67. Deinde clerici et Celebrans repetent alternatim hunc hymnum sequenti methodo:

Clerici. Israel es tu Rex, Davidis inclyta proles: nómine qui in Dómini Rex, benedícte venis.

Celebrans. Glória, laus et honor etc.

Clerici. Caetus in excélsis te laudat caelicus omnis: et mortális homo et cuncta creáta simul.

Celebrans. Glória, laus et honor etc.

Clerici. Plebs Hebraea tibi cum palmis óbvia venit: cum prece, voto, hymnis ádsumus ecce tibi.

Celebrans. Glória, laus et honor etc.

Clerici. Hi tibi passúro solvébant múnia láudis: nos tibi régnanti pándimus ecce melos.

Celebrans. Glória, laus et honor etc.

Clerici. Hi placuére tibi, pláceat devótio nostra: Rex bone, Rex clemens, cui bona cuncta placent.

Celebrans. Glória, laus et honor etc.

68. Completa huius hymni recitatione quo ordine heic notata fuit, clericus primus extremitate inferiore Crucis leviter pulsabit portam ecclesiae versus partem imam; tunc secundus ac tertius clericus portam aperient et consistent in lateribus ipsius.

69. Primus clericus Crucem gestans intrabit in ecclesiam eumque sequetur Celebrans, qui recitare incipiet responsorium *Ingrediēte Domino* etc. et illud prosequetur cum secundo ac tertio clerico, qui accedent, ut antea, ad latera illius.

Resp. Ingrediēte Dómino in sanctam civitátem: Hebraeorum púeri resurrectionem vitae pronuntiántes;

Cum ramis palmárum: Hosánna clamábant in excélsis.

Cumque audissent, quod Jesus veniret Jerosólymam: exierunt óbviám ei;

Cum ramis palmárum: Hosánna clamábant in excélsis.

70. Processio absolvetur cum Responsorio praedicto ante Altare. Si qua de causa processio extra ecclesiam exire nequiverit, hymnus *Gloria laus et honor* etc. recitabitur ante presbyterii cancellos, et in ingressu presbyterii ejusdem legetur responsorium *Ingrediēte Domino* etc.

71. Clericus primus Crucem referet quo loco praeparata erat, palmas recipiet a Celebrante et reliquis duobus clericis easque in abaco reponet.

72. Celebrans nudabit caput ac respectíve cum secundo et tertio clerico facient respectíve reverentiam vel genuflexionem ad Crucem et in planum lateris Epistolae ad abacum transibunt.

73. Ibi Celebrans pluviale dimittet et adiuvantibus secundo ac tertio clerico induet sibi manipulum et planetam violaceam.

74. Interea primus clericus Calicem afferet ad Altare, explicabit corporale et in ipso calicem ponet.

75. Celebrans ad Altare procedet ac Missam exordietur. Clerici palmam dextera sustinebunt, dum legetur Passio. In fine Missae Celebrans recitabit Evangelium s. Joannis *In principio erat Verbum* etc.

76. Sacro peracto, Celebrans in sacristiam redibit ibique sacra indumenta dimittet. Clerici Celebrantem in sacristiam comitati adiuvabunt eum in exuendis paramentis: deinde ex abaco et Altari recipient res in functione adhibitae et in sacrarium reportabunt illas

FERIA V. IN COENA DOMINI

CAPUT IV.

De rebus praeparandis

1. **A**ltare maius exornabitur nobiliter et pallio albo.
2. Crux Altaris velo albo contegetur.
3. In cornu Epistolae Missale in cussino albo vel in legili.
4. In abaco calix pro Missa cum ornatu albi coloris et binis Hostiis.
5. Calix alter cum palla, patena, velo albo ac taenia serica alba.
6. Pixis cum particulis consecrandis pro communione adstantium et pro infirmis.
7. Ampullae vini et aquae in pelvicula et mappula seu manutergium.
8. Schedulae distribuendae iis qui communicabunt.
9. Thuribulum cum navicula.
10. Velum humerale albi coloris.
11. Mantile oblongum ante communicandos explicandum.
12. Prope abacum Crux processionalis contacta velo violaceo.
13. Baldachinum hastile albi coloris et umbella.
14. Crotalum ad annunciandum meridiem.
15. Super balaustrio ante Altare erunt extensae tobaleae pro communione populi.
16. In sacristia tria superpellicea pro clericis. Amictus, alba,

cingulum, manipulus, stola, planeta albi coloris et biretum pro Celebrante: pluviale albi coloris et stola violacea pro eodem in Altarium denudatione adhibenda.

17. Intorticia vel candelae in processione gestandae.

18. Seorsim ignis ardens in foculo pro thuribulo.

19. In sacristia ipsa praeparabitur cella vel alius decens locus, in quo recondetur SS. Sacramentum pro infirmis et aderit Altare sive abacus in modum Altaris dispositus, tobalea coopertus, candelabra cum candelis et tabernaculum cum corporali et clavicula et lampas quae ardeat iugiter.

20. In sacello Ecclesiae, in quo exponetur SS. Sacramentum, Altare instruetur luminibus, floribus aliisque ornamentis coloris albi, excluso et interdicto omni alio ornatu, nempe Reliquiariis, stautis sive imaginibus Sanctorum, velis nigri vel violacei coloris et similibus. Super Altari ad exponendum SS. Sacramentum praeparabitur custodia vel urna, in qua aderit corporale; aderit quoque corporale extensum in Altari. Si opus fuerit praeparabitur etiam climacis seu scabellum graduatum pro Sacramento intra custodiam reponendo. (a)

In functione

21. Campanarum sonus populum ad ecclesiam invitabit.

22. Clerici superpelliceum sibi induent supra vestem talarum et res superius notatas praeparabunt.

23. Hora congrua Parochus, postquam confessiones fidelium audierit, adiuvantibus secundo ac tertio clerico induetur paramentis albi coloris pro celebranda Missa, dum interea primus accendet sex cereos Altaris, cuius in media parte calicem et pixidem praeparabit.

24. Celebrans iunctis manibus ad Altare procedet, praeunte primo clerico, quem coniunctim sequentur secundus ac tertius et post eos Celebrans ipse.

(a) Inspiciatur adnotatio, quam subiecimus praecedenti lib. 2. cap. XXV. num. 6.

25. In Missa omittetur psalmus *Judica me, Deus* etc. cum *Gloria Patri*.

26. Ad hymnum *Gloria in excelsis* pulsabuntur festivo more omnes campanae, quae postea tacebunt usque ad Sabbatum sanctum.

27. In Missa consecrabit alteram quoque Hostiam servandam in calice et particulas in pixide repositas.

28. Animum advertet ad *Communicantes*, ad *Hanc igitur* et ad *Qui pridie*, quod proprium est huius diei.

29. Dum Celebrans post *Agnus Dei* recitabit orationes ante Communionem, clericus primus ex abaco ad Altare afferet alterum calicem vacuum cum patena, palla, velo albo et taenia alba ac ponet ipsum in Altari extra corporale et prope dexteram Celebrantis.

30. Celebrans postquam consummaverit Calicem, teget eum palla et ponet seorsim versus cornu Evangelii super corporale.

31. Accipiet alterum calicem vacuum eumque ponet in medio corporali: genuflexionem faciet, accipiet alteram Hostiam et ponet in calice, quem conteget palla et patena inversa ac desuper expandet velum albi coloris, reliquens eum in medio corporali, sed paullulum versus Crucem Altaris. Deinde rursus genuflectet, accipiet pixidem, admovebit eam ad medium Altaris ante calicem, in quo reposuerit Sacramentum, deteget ipsam atque iterata genuflexione convertetur ad adstantes retrahens se paullulum in cornu Evangelii, facie aliquantulum versa ad latus Epistolae, ne tergum directe vertat ad Sacramentum.

32. Interea secundus clericus accipiet ex abaco tobaleam ante communicandos extendendam.

33. Clericus unus genibus flexis super gradibus in cornu Epistolae, omnibus pariter genua flectentibus seu clericis seu populo, recitabit alta voce *Confiteor*, postea Celebrans subiiciet *Misereatur vestri* etc. et *Indulgentiam* etc.

34. Celebrans se vertet ad Altare et genuflectet.

35. Clerici consurgunt, simul cum eo genuflectent, ascendent in suppedaneum, in cuius extremitate submittent genua dum interea secundus explicabit tobaleam, quam tradet primo, ac tertio.

36. Celebrans, accepta pixide, se convertet ad populum, dicit *Ecce Agnus Dei* etc. et s. Eucharistiam ministrabit clericis ad Altare, deinde ad cancellos descendet et ministrabit ipsam primo viris, postea mulieribus.

37. Clericus primus animum advertet ad distribuendas schedas communicatis. Alter complicabit tobaleam in communionem adhibitam eamque reponet in abaco et reliquo Communionis tempore genibus flexis manebit apud Altare una cum tertio.

38. Post communionem Celebrans Pixidem referet ad Altare, cooperiet et reponet eam intra tabernaculum.

39. Postea nil prorsus abscedens a medio Altaris, purificationem et ablutionem accipiet, calicem exterget, cooperiet ac tradet primo clerico, qui ad abacum referet.

40. Interea accendentur candelae Altaris, in quo exponetur SS. Sacramentum et distribuentur intorticia vel candelae accensae Confratribus alicuius Confraternitatis, si aderit, vel primis de populo et disponetur etiam baldachinum utendum in processione.

41. Celebrans, cooperto ac tradito, ut supra, calice genuflectet, redibit in cornu Epistolae et leget ✠ *Communio*.

42. Redibit ad medium Altaris, genuflexionem faciet, osculabitur Altare et recedens versus cornu Evangelii, dicit *Dominus vobiscum*.

43. Se convertet ad medium Altaris, iterabit genuflexionem, redibit ad Missale et leget orationem *Postcommunio*.

44. Reversus inde ad medium Altaris, rursus genuflectet, Altare osculabitur, se vertet, ut antea, et dicit *Dominus vobiscum. Ite, Missa est*.

45. Convertetur ad Altare, genuflectet, recitabit orationem *Placeat* etc. osculabitur Altare, dicit *Benedicat vos omnipotens Deus* ac denuo genuflectet.

46. Conversus, ut supra, versus cornu Evangelii benedictionem impertietur, nec complens circulum neque rediens in medium, se vertet ad cornu Evangelii et recitabit Evangelium s. Joannis: non signabit Altare, sed tabellam seu librum, si aderit, postea seipsum. Ad *Verbum caro* genuflectet versus Sacramentum.

47. Celebrans redibit ad medium Altaris, genuflexionem faciet ad Sacramentum, descendet de Altari a latere et veniet prope abacum.

48. Primus clericus in promptu habebit thuribulum cum igne et naviculam, alter pluviale, tertius operam dabit exuendo Celebrantem, qui apud abacum dimittet planetam ac manipulum et induetur pluviali.

49. Clericus tertius planetam ac manipulum in abaco reponet, vel referet in sacristiam, si proxima erit Altari.

50. Celebrans cum secundo clerico a dexteris adstante, procedet ad Altare, genuflexionem faciet utroque genu ad SS. Sacramentum in plano, assurget ac genua submittet in medio infimo gradu.

51. Interea ordinabitur processio, ut inferius, et dirigetur circa ecclesiam ad sacellum vel Altare, in quo exponendum erit SS. Sacramentum; notandum autem, quod processionem extra ecclesiam facere non licet. Tertius clericus accipiet Crucem processionalem velatam et se sistet in medio presbyterio prope aditum.

52. Celebrans, facta brevi oratione, assurget ac ponet incensum in thuribulo sine benedictione, ei ministrante incensum sine osculis secundo clerico, qui et ipse fimbriam dexteram pluvialis eius sublevabit.

53. Rursus Celebrans genua submittet, et clericus secundus thuribulum acceptum a primo tradet Celebranti, qui SS. Sacramentum thurificabit.

54. Idem clericus receptum a Celebrante thuribulum reddet primo, qui stans manebit prope latus Epistolae.

55. Idem secundus velum humerale ex abaco accipiet, explicabit, imponet Celebrantis humeris, et rursus genuflexus a dexteris eius, illud ipsi ante pectus alligabit.

56. Celebrans assurget, ascendet in suppedaneum, iterabit genuflexionem simplicem, et consurgens ligabit taenia serica velum album ad nodum calicis, ne decidat patena, siquidem antea ligare illud non licebat, quia nondum purificati digiti erant. Accipiet Calicem sinistra ad nodum et dexteram imponet patenae.

Secundus clericus cum ipso ascendet ad Altare, eique, postquam acceperit Calicem, extremitatibus anterioribus veli humeralis utramque manum cooperiet.

57. Celebrans inde conversus ad populum, incipiet alta voce dicere hymnum *Pange lingua*, quem simul cum clericis perget recitare cum pausa. Clericus secundus sustinebit eum in descensu et extremitatem anteriorem vestium ipsius attollet quum ascensurus erit. Idem meminerit secum ferre biretum illius.

58. Procedetur ad Altare praedictum ordine sequenti:

59. Signum seu vexillum, quod gestari solet in processionibus cum SS. Viatico.

60. Confratres, vel laici delecti, bini cum candelis aut intorticiis accensis; qua in re notandum, quod qui incedit dextrorsum sustinere candellam debet dextera, qui sinistrorsum, sinistra.

61. Crux processionalis a tertio clerico delata.

62. Primus clericus leviter agitans thuribulum, ut adoleat SS. Sacramentum.

63. Celebrans cum secundo clerico adstante a sinistris sub baldachino sustento a confratribus vel a praecipuis paroeciae viris. Sequetur Celebrantem populus pietatem praeseferens.

64. Quum ventum erit in sacellum, vexillarius subsistet a latere, confratres cum intorticiis vel candelis se disponent extra balaustrium seu presbyterium ita ut liberum transitum dent Celebranti, et in genua procumbent, clericus ferens Crucem introibit in sacellum eamque deponet prope cornu Evangelii: thuriferarius consistet prope cornu Epistolae: baldachinum removebitur et ad alterutrum ecclesiae parietem applicabitur, Celebrans ascendet ad Altare et quum venerit in suppedaneum, secundus clericus detrahet manibus eius extremitates veli humeralis.

65. Celebrans ponet Calicem in Altari ac dimittet velum humerale, quod recipiet secundus clericus. Deinde ipse Celebrans genuflectet, et apposito scabello gradato a tertio clerico, accipiet calicem et reponet illum intra custodiam, quin claudat porticulam.

66. Descendet de Altari, iterabit genuflexionem duplicem in medio gradus infimi, assurget et sine benedictione imponet in thuribulum incensum, quod ipsi ministrabit secundus clericus; tertius autem fimbriam dexteram pluvialis eius sublevabit.

67. Denuo Celebrans genuflectet in medio gradus infimi inter secundum ac tertium clericum. Recitare incipiet *γ. Tantum ergo Sacramentum* etc. accipiet thuribulum a secundo et Sacramentum thurificabit.

68. Completo altero versiculo *Genitori Genitoque* etc. ascendet ad Altare, claudet porticulam custodiae, descendet rursus de Altari et ante ipsum una cum secundo clerico genua submittet in medio gradus infimi ibique brevi tempore fundet preces.

69. Dum haec peragentur, curabit aliquis ut dispositus convenienter sit ac praeparatus in sacristia locus superius indicatus, in quo custodiatur s. Pixis cum Particulis pro infirmis, ut nempe ostium pateat, ardeant lumina cerea et lampas, et adsit corporale super Altari vel mensa ad hunc usum redacta.

70. Celebrans, facta brevi oratione, assurget, genuflexionem faciet utroque genu in plano et discedet de sacello, praeunte tertio clerico, qui gestabit Crucem, et inter primum ac secundum, qui fimbrias pluvialis illius sublevabunt.

71. Extra sacellum caput cooperiet bireto, quod ei dabit primus clericus et cum ipsis ad Altare maius denuo revertetur.

72. Ante Altare maius, tertius clericus deponet Crucem suo loco et Celebrans nudato capite, biretum dabit primo et una cum reliquis genuflectet.

73. Secundus ac tertius accipient intorticia accensa, primus sumet velum humerale, quod nisi alterum in promptu erit, deferet secum illud quod in processione adhibitum fuerit.

74. Celebrans, conscenso suppedaneo, aperiet porticulam tabernaculi, genuflectet, extrahet inde Pixidem cum s. Particulis eamque ponet in medio Altari super corporali. Deinde genua submittet in suppedaneo et primus clericus humeris ipsius imponet velum humerale.

75. Primus accipiet umbellam, redibit ad Altare ibique umbellam aperiet.

76. Celebrans assurgat, accipiet s. Pixidem, quam conteget extremitatibus anterioribus veli humeralis.

77. De Altari descendet et praecedentibus duobus clericis cum intorticiis et primo cum umbella, Sacramentum deferet in sacristiam, recitans aliquem psalmum, in cuius fine omittet *Gloria Patri*.

78. Quum in cellam in sacristia praeparatam venerit, Pixidem deteget et ponet super corporali expanso in mensa sive in Altari. Genua submittet ac primus clericus, clausa iam umbella, detrahet humeris eius velum humerale.

79. Assurgat, accipiet s. Pixidem et ponet ipsam intra tabernaculum, genuflectet, claudet ostiolum custodiae, complicabit corporale; de Altari descendet, vel discedens de mensa praeparata, duobus inde aut tribus passibus genuflectet. Clerici extinguunt intorticia et candelas ibi ardentes sed una saltem lampada ardere iugiter debet et claudetur ostium, ne prospectus inde pateat in sacrarium.

80. Unus e clericis redibit ad Altare, amovebit inde Misale cum cussino seu legili, complicabit corporale et ponet in abaco; recipiet biretum Celebrantis et redibit in sacristiam.

81. Celebrans, adiuvantibus clericis, dimittet in sacristia pluviale cum stola albi coloris et induet sibi stolam violaceam in pectore plicatam in modum Crucis, eamque cohibebit extremitatibus cinguli.

82. Accepto bireto, faciet cum clericis reverentiam ad Crucem vel imaginem praecipuam sacristiae, caput cooperiet et praeeunte primo clerico, deinde altero ac tertio, simul incendentibus, ad Altare maius procedet.

83. Ante Altare maius Celebrans nudabit caput bireto, quod dabit primo clerico, reverentiam ad Crucem faciet, clerici genuflexionem.

84. Stans ante Altare, elata voce incipiet antiphonam *Diviserunt sibi* quam una cum clericis prosequetur cum psalmo *Deus, Deus meus, respice in me* etc.

85. Celebrans ascendet ad Altare, unde tollet tobaleas, quae a clericis acceptae complicabuntur et ponentur super aba-

co. Clerici autem amovebunt pallium, tapetum et vasa florum quae intererunt candelabris et Altaris cereos extinguent. Omnia ornamenta amovenda sunt, neque in Altari quidquam aliud superesse debet, quam Crux cum candelabris.

86. Denudato Altari maiore, Celebrans cum clericis gradum facient ad reliqua Altaria, si aderunt, et illa denudabunt eodem modo ac supra.

87. Omnium Altarium completa denudatione, redibit cum clericis Celebrans ante Altare maius et una cum illis repetet antiphonam *Diviserunt sibi* etc.

88. Primus clericus signum meridiei crotalo dabit et Celebrans cum clericis genua submittent ante Altare ac secreto recitabunt *Angelus Domini*.

89. Celebrans assurget, reverentiam faciet ad Crucem et accepto bireto, quo caput cooperiet, redibit in sacristiam eodem ordine ac supra notatum est. Clerici consurgent cum Celebrante, genuflectent, et praecedant ei ad sacristiam.

90. Ibi Celebrans et clerici reverentiam facient ad Crucem vel ad imaginem praecipuam. Celebrans, adiuvantibus clericis, sacra paramenta dimittet ac persolviet gratiarum actionem pro Missa.

91. Clerici redibunt ad Altare, unde tollent res omnes, quae ibi aderunt et in sacrarium reportabunt. Primus clericus meminerit velum album detrahare Cruci, cui supererit alterum violaceum.

92. Curabit Parochus ut sex saltem lumina cerea ardeant in Altari, quo expositum erit SS. Sacramentum et ut adsit perpetuo aliquis, qui ibi peragat adorationem.

FERIA VI IN PARASCEVE.

CAPUT V.

1. Altare maius erit ex toto nudatum; aderunt tantum sex candelabra ex aurichalco vel ex aere cum candelis e cera lutea seu communi.

2. Crux inter candelabra, quae tamen sit levis et velum nigri coloris ita aptatum, ut facile solvi ac tolli possit.

3. Pulvinus e panno violaceo super secundo gradu Altaris.

4. Abacus etiam erit nudus et quum ibi ponenda erunt quae opus sunt pro functione, contegetur tobalea, quae superficiem tantum superiorem cooperiat. In illo pro functione praeparabitur.

5. Tobalea una, quae mensam tantum Altaris cooperire debet.

6. Legile vel cussinus nigri coloris cum Missali.

7. Bursa nigri coloris cum corporali et purificatorio.

8. Velum nigrum pro calice.

9. Vasculum vitreum cum aliquantula aqua et purificatorio, si forte Celebrans digitis tangeret SS. Sacramentum dum extrahet ipsum e Calice.

10. Ampullae vini et aquae in pelvicula et manutergium.

11. Pelvis argentea vel ex alio metallo decenti ponenda prope Crucem pro oblationibus.

12. Plura exemplaria huius libri pro recitandis impropriis et hymno *Vexilla* etc.

13. Thuribulum cum navicula.

14. Prope abacum praeparabitur plicatum tapetum violaceum, pulvinus sericus violaceus et velum album serico violaceo contextum pro Crucis adoratione.

15. Crux processionalis contexta velo violaceo.

16. Hastae cum gossipio cerato ad accendendas candelas.

17. A latere Epistolae, quo loco statui solet scamnum pro Celebrante et Ministris, aderit scabellum nudum in usum Celebrantis.

18. A latere Evangelii scabellum gradatum ad amovendam Crucem ab Altari.

19. In sacello vel Altari, ubi expositum erit SS. Sacramentum ponetur corporale explicatum in medio Altaris cum clavicula custodiae.

20. Velum humerale albi coloris.

21. Baldachinum hastile albi coloris.

22. Intorticia vel candelae e cera alba pro Processione.

23. Scabellum seu brevis scala ad extrahendum Sacramentum e custodia.

24. In sacristia tria superpellicea pro clericis; amictus, alba, cingulum, manipulus, stola, planeta nigri coloris et biretum pro Celebrante.

In functione.

25. Signum crotalo dabitur extra portam ecclesiae, ut populus ad functionem concurrat.

26. Hora praestituta clerici superpelliceum induent sibi supra vestem talarem et diligenter quae superius notata sunt, suo quaeque loco praeparabunt.

27. Celebrans, facta brevi oratione, lavabit manus et induetur amictu, alba, cingulo, manipulo, stola et planeta nigri coloris et manu sustinens biretum faciet cum clericis reverentiam ad Crucem vel ad imaginem praecipuam sacristiae.

28. Praeunte primo clerico, deinde reliquis duobus, qui conjunctim incedent, ad Altare procedet, bireto capiti imposito et iunctis manibus.

29. Primus clericus ante Altare progressus, locum sibi sumet versus cornu Epistolae, reliqui duo dirimentur et ad latera Celebrantis transibunt.

30. Celebrans ante Altare deponet biretum, quod dabit secundo clerico, hic autem illud accipiet sine osculis, quae in huius diei functione omittuntur.

31. Celebrans reverentiam faciet ad Crucem, Clerici genuflexionem. Deinde Celebrans genua submittet in pavimento et

procumbet super gradus Altaris, ponens caput et brachia in pulvino ibi praeparato, sic perstans orando fere spatio unius *Miserere*.

32. Clerici, facta ut supra cum Celebrante genuflexione pergunt ad abacum, in quo secundus deponet biretum Celebrantis.

33. Clericus primus accipiet Altaris tobaleam eamque ad Altare deferet et adiuvente altero, extendet ipsam in longitudinem versus gradum candelabrorum ita ut duplicata sit ultra dimidium mensae.

34. Tertius accipiet legile cum Missali aperto ac ponet ipsum in cornu Epistolae.

35. Secundus ac tertius genua submittent a lateribus Celebrantis, primus autem paullo propius ipsum.

36. Celebrans surget e prostratione et clericus primus amovebit de gradibus pulvinum violaceum, quem ponet prope abacum. Idem clericus stans subsistet prope abacum ipsum.

37. Celebrans ascendet in suppedaneum, osculabitur Altare in medio et accedet ad Missale in cornu Epistolae.

38. Duo clerici consurgunt ibique stabunt.

39. Celebrans ad Missale elata voce leget primam lectionem cum tractu sequenti, manibus Missali apposis, ut in Epistola Missae. Deinde, ut in Missa, dicet *Oremus* et genuflectens subiunget *Flectamus genua* et ab omnibus genuflectetur. Secundus clericus assurgens dicet *Levate* et omnes consurgunt. Celebrans apertis manibus recitabit orationem *Deus, a quo et Judas* etc.

40. Leget deinde secundam lectionem cum tractu, postea Passionem, iunctis manibus, in ipso latere Epistolae. Post lectam Passionem, eodem in loco recitabit *Munda cor meum* etc. ante Missale, leget ultimam Passionis partem, sed in fine non osculabitur librum.

41. Si post lectam Passionem habendus esset sermo super ipsa, descendet a latere de Altari et perget ad scabellum praeparatum, ut supra, ibique sedebit ac bireto caput cooperiet.

42. Post sermonem, detegit caput, assurgit, rediit a latere ad Altare in cornu Epistolae pro orationibus, ut infra.

43. Nisi fiet sermo, statim post Passionem recitabit orationes, videlicet monitiones iunctis manibus et orationes manibus expansis et post *Oremus* ante singulas orationes subiunget *Flectamus genua* et genuflectet, clericus autem secundus dicet *Levate*, ut superius pro oratione prima dictum est. Omittet autem *Flectamus genua* ante orationem pro Hebraeis.

44. Sub finem orationum primus clericus, adiuvante tertio, accipiet tapetum violaceum iam praeparatum apud abacum et expandet illud in longitudinem in medio presbyterio, ponens partem superiorem tapeti cum pulvino in medio et super gradu infimo: explicabunt etiam in longitudinem velum album cum ornatu violaceo super pulvino ac tapeto.

45. Completis orationibus, Celebrans de Altari a latere descendet et apud abacum dimittet planetam.

46. Clericus primus accipiet Missale et subsistet in plano lateris Epistolae. Reliqui duo Celebrantem adiuvabunt in dimittenda planeta, quam deponent in abaco, et remanebunt in eodem latere. Si opus fuerit, tertius transibit in cornu Evangelii et ponet scabellum gradatum in suppedaneo, Celebrantis commoditati.

47. Celebrans veniet ante Altare, faciet reverentiam ad Crucem, ascendet in suppedaneo et super scabellum quoque si necesse fuerit, accipiet ex Altari Crucem velatam et utraque manu sustinens illam, descendet in planum lateris Epistolae, ibique subsistet facie ad populum versa.

48. Secundus ac tertius clericus accedent ad latera Celebrantis; primus autem stans aliquantulum versus sinistram eius, Missale apertum ante ipsum sustinebit.

49. Celebrans detegit summitatem Crucis usque ad partem transversam, deinde utraque manu paullulum attollens Crucem gravi voce dicet *Ecce lignum Crucis* et clerici eodem vocis tono continuabunt *In quo salus mundi pependit*, et omnibus, excepto Celebrante, genuflectentibus, subiungent *Venite adoremus*. Clericus primus ad illa verba *Venite adoremus* claudet librum et genuflectet.

50. Celebrans cum clericis ascendet ad Altare et subsistet

in cornu Epistolae super suppedaneo, deteget brachium dexterum Crucis cum brachio et capite Crucifixi, et elevans paullo plus Crucem et vocem, dicet *Ecce lignum Crucis* et reliqua, ut superius.

51. Post genuflexionem, Celebrans cum clericis in suppedaneo venient ad medium Altaris et Celebrans totum detrahet Cruci velum, quod secundus clericus accipiet, et postea ponet super abaco, ut dicetur inferius. Celebrans paullo amplius attollens Crucem et vocem dicet tertia vice *Ecce lignum* etc. ut supra.

52. Post verba *Venite adoremus*, omnes genibus flexis manebunt.

53. Celebrans solus portans elatam utraque manu Crucem de Altari descendet ex parte anteriori graduum versus cornu Evangelii, submittet genua et Crucem pulvino imponet.

54. Deinde assurgit ac genuflectet.

55. Clerici consurgent cum Celebrante et cum ipso genuflexionem facient ad Crucem. Primus clericus reponet Missale apertum super legili in cornu Epistolae.

56. Celebrans cum clericis venient in planum lateris Epistolae.

57. Primus clericus deteget Crucem processionalem.

58. Alter ponet in abaco velum Crucis Altaris, quod receperit a Celebrante.

59. Tertius accipiet pelvim argenteam eamque ponet prope Crucem ad excipiendas oblationes.

60. Celebrans, adiuvante secundo clerico, dimittet manipulum, sedebit in scamno et excalceabit se.

61. Deinde Celebrans solus procedet ad adorandam Crucem genuflectens tribus vicibus utroque genu et cum brevi pausa ad Crucem ita ut a prima ad secundam et a secunda ad tertiam genuflexionem, quam faciet ante Crucem, adsit intervallum trium vel quatuor passuum. Post tertiam genuflexionem, inclinatus osculabitur pedes Crucifixi, offeret eleemosynam quam ponet in pelvi, assurgit, iterabit genuflexionem simplicem et redibit ad latus Epistolae, ubi sedens in scamno calceos resu-

mét, a secundo clerico rursus ipsi imponetur manipulus, et caput bireto cooperiet.

62. Tres clerici prope abacum calceos sibi detrahent et pergunt ad adorationem, exsequentes ea quae Celebrans peregerit.

63. Redibunt ad abacum, calceos rursus sibi inducent tum primus subsistet prope Crucem ut laicos in adoratione diducat.

64. Post clericos procedent ad adorationem Confratres si aderunt, induti sacco, deinde reliqui laici, postremo loco mulieres, omnes tamen bini.

65. Celebrans, secundus ac tertius clericus, qui stabunt a lateribus eius, recitabunt elata voce impropéria, in maiorem commoditatem divisa sequenti modo:

PRIMA PARS.

Celeb. ✠. Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

✠ Quia edúxi te de terra Aegypti: parásti Crucem Salvatóri tuo.

2. *Cl.* Ṛ. Agios o Theos.

3. *Cl.* Sanctus Deus.

2. *Cl.* Agios ischyros.

3. *Cl.* Sanctus fortis.

2. *Cl.* Agios athánatos eléison imas.

3. *Cl.* Sanctus immortalis miserére nobis.

Cel. ✠. Quia edúxi te per désértum quadraginta annis: et manna cibávi te: et introduxi te in terram satis bonam: parásti Crucem Salvatóri tuo.

2. *Cl.* Ṛ. Agios o Theos.

3. *Cl.* Sanctus Deus.

2. *Cl.* Agios ischyros.

3. *Cl.* Sanctus fortis.

2. *Cl.* Agios athánatos eléison imas.

3. *Cl.* Sanctus immortalis miserére nobis.

Cl. γ. Quid ultra débui fácere tibi et non feci? Ego quidem plantávi te vineam meam speciosissimam; et tu facta es mihi nimis amára, acéto namque sitim meam potásti, et lancea perforásti latus Salvatóri tuo.

2. *Cl. η.* Agios o Theos.

3. *Cl.* Sanctus Deus.

2. *Cl.* Agios ischyros.

3. *Cl.* Sanctus fortis.

2. *Cl.* Agios athánatos eléison imas.

3. *Cl.* Sanctus immortalis miserére nobis.

SECUNDA PARS.

Celeb. γ. Ego propter te flagellávi Ægyptum cum primogénitis suis; et tu me flagellátum tradidisti.

2. et 3. *Cl. η.* Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. γ. Ego edúxi te de Ægypto, demérso Pharaóne in Mare rubrum; et tu me tradidisti Principibus Sacerdótum.

2. et 3. *Cl. η.* Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. γ. Ego ante te apérui Mare; et tu aperuisti lancea latus meum.

2. et 3. *Cl. η.* Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. γ. Ego ante te praeívi in aólúmna nubis; et tu me duxísti ad praetórium Piláti.

2. et 3. *Cl. η.* Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ʒ. Ego te pavi manna per desértum, et tu me caecidisti álapis et flagéllis.

2. et 3. *Cl. ʒ.* Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ʒ. Ego te potávi aqua salútis de petra; et tu me potásti felle et acéto.

2. et 3. *Cl. ʒ.* Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ʒ. Ego propter te Chananaeorum Reges percússi; et tu percussisti arúndine caput meum.

2. et 3. *Cl. ʒ.* Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ʒ. Ego dedi tibi sceptrum regále; et tu dedisti cápiti meo spíneam corónam.

2. et 3. *Cl. ʒ.* Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

Cel. ʒ. Ego te exaltávi magna virtúte; et tu me suspendisti in patíbulo Crucis.

2. et 3. *Cl. ʒ.* Pópule meus, quid feci tibi? aut in quo contristávi te? respónde mihi.

TERTIA PARS

Cel. ✠ Crucem tuam adoramus, Dómine, et sanctam Resurrectionem tuam laudamus et glorificamus: ecce enim propter lignum venit gáudium in univérso mundo.

Psal. Deus misereatur nostri et benedícat nobis:

2. et 3. *Cl. R.* Illúminet vultum suum super nos, et misereatur nostri.

Cel. ✠ Crucem tuam Dómine, adoramus, et sanctam Resurrectionem tuam laudamus et glorificamus: ecce enim propter lignum venit gáudium in univérso mundo.

2. et 3. *Cl. R.* Crux fidélis inter omnes, arbor una nóbilis, nulla sylva talem profert fronde, flore, germine. Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sústinet.

Cel. ✠ Pange lingua gloriósi láuream certaminis: et super Crucis trophaeo dic triúmphum nóbilem: quáliter Redémptor orbis immolátus vicerit.

2. et 3. *Cl. R.* Crux fidélis inter omnes, arbor una nóbilis, nulla sylva talem profert, fronde, flore, germine.

Cel. ✠ De paréntis protoplásti fraude factor cóndolens; quando pomi noxiális in necem morsu ruit; ipse lignum tunc notávit, damna ligni ut sólveret.

2. et 3. *Cl. R.* Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sústinet.

Cel. ✠ Hoc opus nostrae salútis ordo depopóscerat, multi-fórmis proditóris ars ut artem fálleret: et medélam ferrét inde, hostis unde laeserat.

2. et 3. *Cl. R.* Crux fidélis inter omnes, arbor una nóbilis; nulla sylva talem profert fronde, flore, germine.

Cel. ✠ Quando venit ergo sacri plenitúdo témporis; mis-

sus est ab arce Patris, Natus orbis cōnditor; atque ventre virginali carne amictus prōdiit.

2. et 3. *Cl. R.* Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sustinet.

Cel. Y. Vagit infans inter arcta cōditus praesēpia, membra pannis involūta Virgo mater alligat; et Dei manus pedesque stricta cingit fascia.

2. et 3. *Cl. R.* Crux fidēlis inter omnes arbor una nōbilis; nulla sylva talem profert fronde, flore, gērmine.

Cel. Y. Lustra sex qui iam perēgit, tempus implens corpore; sponte libera Redēptor possiōni dēditus; Agnus in Crucis levātur immolāndus stīpīte.

2. et 3. *Cl. R.* Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sustinet.

Cel. Y. Felle potus ecce languet, spina, clavi, lancea mite corpus perforarunt, unda manat et cruor; terra, pontus, astra, mundus, quo lavantur flūmine.

2. et 3. *Cl. R.* Crux fidēlis inter omnes, arbor una nōbilis; nulla sylva talem profert fronde, flore, gērmine.

Cel. Y. Flecte ramos, arbor alta, tensa laxa viscera: et rigor lentescat ille, quem debet nativitas; et supēri membra Regis tēde miti stīpīte.

2. et 3. *Cl. R.* Dulce lignum, dulces clavo, dulces pondus sustinet.

Cel. Y. Sola digna tu fulsti ferre mundi victimam; atque portum praeparare arca mundo naufrago; quam sacer cruor perunxit fusus Agni corpore.

2. et 3. *Cl. R.* Crux fidēlis inter omnes arbor una nōbilis; nulla sylva talem profert fronde, flore, gērmine.

Cel. Y. Sempiterna sit beatae Trinitati gloria; aequa Patri

Filióque par decus Paráclito, unius trínique nomen láudet univérsitas. Amen.

2. et 3. Cl. R. Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sústinet.

66. Versiculi isti legentur ex toto, quamvis esset completa adoratio.

67. Sub finem adorationis primus clericus accendet sex cereos Altaris.

68. Impropriis a Celebrante cum secundo ac tertio clerico lectis, secundus recipiet exemplaria hujus libri et reponet ea super abaco.

69. Primus cum ceteris duobus clericis redibunt ad Altare. Tertius ad ipso amovebit Missale cum legili et primus cum secundo in lateribus Altaris, expandent super mensam ipsius tobaleam, quae hactenus relicta fuerit complicata versus candelabra.

70. Clerici praedicti exsequentes actiones indicatas et quae inferius tradentur, advertent ad genuflectendum versus Crucem in accessu et in recessu de Altari.

71. Secundus clericus ex abaco accipiet bursam cum corporali et purificatorio, eam deferet ad Altare et in medio suppedanei educet e bursa corporale, quod explicabit in medio Altari, ponet purificatorium versus dexteram et bursam applicabit gradui candelabrorum in latere Evangelii.

72. Tertius clericus accipiet legile cum Missali aperto et locabit illud in cornu Evangelii prope corporale, aliquantum conversum ad mediam partem. Secundus et tertius, iterata genuflexione ad Crucem, redibunt ad latera Celebrantis.

73. Completa adoratione Crucis Celebrans nudabit caput, assurget ac procedet ad Crucem, et ibi genuflexionem faciet. Tum procumbet in genua, accipiet utraque manu Crucem et ascendens per medium referet illam ad Altare et in basi sua reponet. Clerici et omnes adstantes ad hanc actionem in genua

procumbent. Si opus fuerit, tertius clericus ponet brevem scalam sed scabellum in suppedaneo ad reponendam in sua basi Crucem.

74. Celebrans, Cruce imposita basi, genuflectet in suppedaneo, descendet a latere de Altari, redibit ad scabellum, ubi adiuvante secundo clerico, resumet planetam.

75. Interim primus ac tertius clericus amovebunt velum, pulvinum ac tapetum adhibitum in adoratione Crucis, eaque reponent ubi erant.

76. Primus clericus praeparabit thuribulum cum igne et ex abaco accipiet naviculam.

77. Accendantur hoc tempore candelae vel intorticia in sacello sive apud Altare, in quo expositum erit SS. Sacramentum, distribuentur confratribus vel primariis viris loci, praeparabitur baldachinum et distribuentur hastae, ut supra.

78. Quum omnia disposita erunt, tertius clericus accipiet Crucem processionalem et subsistet prope aditum presbyterii: Celebrans, manu sustinens biretum, procedet ante Altare, genuflectet ad Crucem, cooperiet caput et proficiscetur ad sacellum praedictum.

79. Praeibit primus clericus ferens thuribulum cum navicula, sequetur tertius gestans Crucem processionalem, postea Celebrans cum secundo clerico a sinistris eius.

80. Ubi ventum erit in sacellum, Celebrans nudabit caput et biretum tradet secundo clerico, primus subsistet versus cornu Epistolae, tertius cum Cruce prope latus Evangelii.

81. Celebrans cum secundo ac primo clerico genuflexionem duplicem conficiet ante Altare, et Celebrans cum secundo clerico genua submittent in medio gradu infimo ac brevi tempore orabunt.

82. Secundus clericus si necesse fuerit, ponet scabellum vel brevem scalam in suppedaneo commoditati Celebrantis.

83. Deinde Celebrans assurget, ascendet ad Altare, aperiet ostiolum urnae seu custodiae, iterabit genuflexionem in suppedaneo, descendet de Altari in planum, ubi stans demittet in thuribulum sine benedictione incensum quod ipsi a secundo clerico ministrabitur.

84. Celebrans rursus genua submittet in gradu infimo et accepto thuribulo a secundo clerico, thurificabit SS. Sacramentum, et idem clericus sublevabit ei partem posteriorem planctae, dum thurificationem peraget.

85. Celebrans postquam thuribulum reddiderit secundo clerico, hic autem primo, ascendet rursus in suppedaneum, genuflectet, educet Sacramentum de custodia, ponet ipsum super Altare in medio corporali et procumbet in genua.

86. Secundus clericus velum humerale accipiet, imponet humeris Celebrantis et ante pectus eius alligabit ipsum.

87. Celebrans assurget, sinistra accipiet Calicem ad nodum, dexteram autem imponet patenae; secundus clericus animum advertet ad manus ejus cooperiendas extremitatibus anterioribus veli humeralis.

88. Celebrans convertetur ad populum et incipiet hymnum *Vexilla Regis etc.* quem elata voce una cum clericis prosequetur.

89. Hymnum praenominatum in commodum clericorum hic subiicimus.

Vexilla Regis proudeunt,
Fulget Crucis mysterium,
Qua vita mortem pertulit
Et morte vitam protulit.

Quae vulnerata lanceae
Mucrone diro, criminum
Ut nos lavaret sordibus,
Manavit unda et sanguine.

Implata sunt quae concinit
David fideli carmine,
Dicendo nationibus
Regnavit a ligno Deus.

Arbor decora et fulgida,
Ornata Regis purpura,

Elécta digno stípíte
 Tam sancta membra tángere.

Beáta cuius bráchiis
 Prétium pepéndit saeculi,
 Statéra facta córporis
 Tulítque praedam tártari.

O Crux ave spes única
 Hoc passiónis témpore,
 Piis adáuge grátiam
 Reísque dele crimina.

Te, fons salútis Trínitas,
 Colláudet omnis spíritus,
 Quibus Crucis victóriam
 Largíris, adde praemium. Amen.

90. Processio non exhibet extra ecclesiam et redibit ad Altare majus ordine sequenti. Vexillum quod praeferri solet in processionibus S. Viatici. Confratres cum intorticiis vel candelis accensis. Tertius clericus gestans Crucem processionalem. Primus cum thuribulo, quod leviter agitans adolebit SS. Sacramentum. Celebrans sub baldachino, qui gestabit SS. Sacramentum et a sinistris ejus incedet secundus clericus, qui meminerit secum ferre biretum Celebrantis.

91. Quum processio pervenerit ad Altare, delator Vexilli remanebit extra balastrium seu cancellos in alterutro latere, Confratres se disponent extra presbyterium ad cancellos, ibique genibus flexis manebunt sustinentes cereos sive intorticia ardentia usque ad finem officii. Baldachinum removebitur extra ingressum presbyterii et collocabitur apud unum e parietibus proximis ipsi presbyterio; tertius clericus deponet Crucem processionalem in presbyterio prope cornu Evangelii, primus sustinens thuribulum remanebit in plano versus partem Epistolae; Celebrans autem cum secundo ascendet in suppedaneum Altaris.

92. Interea aderit qui cereos extinguet in sacello vel Altari, in quo erat expositum SS. Sacramentum.

93. Secundus clericus extremitates veli humeralis detrahet manibus Celebrantis, qui Calicem deponet in medio Altaris et, facta genuflexione, descendet in planum atque in medio gradus infimi submittet genua.

94. Ibi genuflexus secundus clericus expediet ac detrahet ei velum humerale, quod a tertio referetur ad abacum.

95. Assurget Celebrans et ministrante ei secundo clerico, incensum demittet in thuribulum, quod ipsi a primo praesentabitur.

96. Celebrans rursus genua submittet in infimo gradu et accepto a secundo clerico thuribulo SS. Sacramentum thurificabit. Secundus ac tertius clericus, genuflexi a lateribus Celebrantis, advertent ut ipsi in thurificatione attollant partem posteriorem planetae.

97. Celebrans thuribulum restituet secundo clerico, hic autem primo, qui stans subsistet in plano lateris Epistolae.

98. Celebrans cum secundo clerico consurget, ascendet in suppedaneum et genuflexionem faciet ad Sacramentum.

99. Tertius clericus vadet ad abacum, accipiet ampullas vini et aquae cum pelvicula et deferet eas ad Altare quo loco poni solent in latere Epistolae.

100. Celebrans post genuflexionem, solvet taeniam qua firmatum erit velum Calici, et ab ipso Calice amovebit velum. Secundus clericus deferet ad abacum velum cum taenia, ac redibit ad dexteram Celebrantis faciens genuflexionem in discessu et, in reditu.

101. Celebrans accipiet patenam et ponet ipsam in medio corporali versus partem anteriorem Altaris, amovebit a Calice pallam, quam etiam in corporali ponet prope latus Epistolae in parte superiori et accepto reverenter Calicem faciet leviter effluere S. Hostiam super patenam. Relinquet Calicem super corporali et accepta ambabus manibus patena cum S. Hostia, ponet Sacramentum super corporale, nullum signum Crucis patena efficiens, et patenam ipsam in corporali collocabit versus dexteram suam.

102. Si ad extrahendum e Calice Sacramentum opus esset ut illud tangeret indice vel pollice dextero, purificabit digitum in vasculo aquae, quod tertius clericus deferet ad Altare, extergit digitum vel digitos purificatorio, et vasculum supradictum relinquetur in Altari.

103. Celebrans accipiet Calicem sinistra et quin abstergat ipsum ac perstans in medio Altaris, vinum et aquam, ut in aliis Missis, infundet in Calicem, sustinens ipsum aliquantulum elevatum ab Altari, sed non absterget illum. Advertet ne benedicat aquam neu dicat orationem consuetam.

104. Ponet Calicem a latere corporalis, quem deinde acceptum dextera reponet in medio, et nihil dicens neque ullum faciens Crucis signum, illum palla cooperiet.

105. Tertius clericus tollet de Altari ampullas vini et aquae cum pelvicula et referet illas ad abacum. Procedet deinde in cornu Evangelii, ut thurificationis tempore amoveat ab Altari Missale cum legili.

106. Primus cum thuribulo ascendet ad Altare, et Celebrans ministrante ei secundo clerico, incensum sine benedictione demittet in thuribulum.

107. Accepto autem thuribulo a clerico eodem genuflectet, Oblata thurificabit dicens *Incensum istud* etc. genuflexionem iterabit, thurificabit Crucem et Altare ut in Missis solemnibus, dicens *Dirigatur Domine* etc. advertens quod quum transibit in medium Altaris, facere debet genuflexionem. Secundus clericus partem posteriorem planetae eius sublevabit, ut superius traditum est. Tertius autem amovebit ab Altari legile cum Missali, quod rursus post thurificationem ibi ponet, et cum debitis genuflexionibus redibit ad abacum et accipiet ampullam aquae cum pelvicula et manutergio.

108. Celebrans, peracta Altaris thurificatione, thuribulum tradet secundo clerico, dicens *Accendat in nobis* etc. sed ipse non thurificabitur. Secundus tradet thuribulum primo, qui referet illud in sacristiam vel ad abacum, siquidem in hac functione non opus est amplius.

109. Celebrans, tradito, ut supra, thuribulo, advertens ne

tergum vertat ad Sacramentum, de suppedaneo descendet in secundum gradum, et facie ad populum versa, lavabit manus, non tamen recitans psalmum consuetum *Lavabo inter innocentes* etc. Tertius clericus aquam ipsi ministrabit, secundus manutergium seu mappulam.

110. Extertis manibus, Celebrans rursus ascendet in suppedaneum, redibit ad medium Altaris, genuflectet, postea iunctis manibus super Altari et paullulum inclinatus, voce intelligibili recitabit *In spiritu humilitatis* etc. Osculabitur deinde Altare, genuflexionem faciet, se convertet versus cornu Evangelii ad populum dicens eodem vocis tono *Orate fratres ut meum* etc. circulum non complens, rursus se convertet ad Altare ac genuflexionem iterabit.

111. Non respondebitur *Suscipiat Dominus* etc.

112. Clerici manebunt genuflexi in gradibus Altaris, videlicet secundus versus cornu Epistolae, tertius versus partem Evangelii et primus super gradu in latere Epistolae.

113. Celebrans manibus iunctis ante pectus dicet altiori vocis tono *Oremus. Praeceptis salutaribus* etc. et ad *Pater noster* aperiet manus. Clerici respondebunt *Sed libera nos a malo*. Celebrans secreto dicet *Amen*; deinde adhuc extensis manibus recitabit eodem vocis tono, ac supra, *Libera nos, quaesumus* etc. et clerici respondebunt *Amen*.

114. Celebrans genuflectet, assurgit, detegit Calicem, patenam supponet s. Hostiae, et sustinens dextera s. Hostiam, sinistra patenam, elevabit s. Hostiam usque eo ut conspici possit ab adstantibus. Non pulsabitur crotalum, non fiet thurificatio, nec planeta Celebrantis sublevabitur.

115. Deinde Celebrans immediate s. Hostiam demittet super Calicem, relinquet patenam super corporali, dividet s. Hostiam, ut in aliis Missis, ponens duas maiores partes supra patenam et particulam in Calice, nihil dicens et nullum faciens Crucis signum.

116. Cooperiet Calicem, genuflectet, assurgit et manibus iunctis super Altari, paullulum inclinatus et secreto recitabit orationem *Perceptio corporis tui* etc.

117. Post hanc orationem genuflectet rursus, accipiet patenam cum s. Hostia, ut in aliis Missis, dicet *Panem coelestem* etc. ac tribus vicibus *Domine, non sum dignus* etc. percutiens pectus. Se signabit dicens *Corpus Domini nostri* etc. et communicabit.

118. Brevi interposita mora seu meditatione, detegat Calicem et genuflexionem faciet; patena colliget fragmenta super corporali, purificabit patenam supra Calicem et accepto Calice non signans se, reverenter, sumet vinum cum particula s. Hostiae.

119. Secundus clericus assurget et ampullas vini et aquae deferet ad Altare. Tertius ex abaco accipiet velum nigri coloris et ponet ipsum super Altare versus cornu Evangelii. Primus autem advertet ut extinguantur intorticia seu candelae quae adhuc ardentes a sodalibus sustentae fuerint, et universi consurgent.

120. Celebrans, omissa purificatione Calicis, super calicem ipsum lavabit digitos aqua et vino, absterget digitos et in medio Altaris sumet ablutionem, absterget os suum, deinde calicem, quem ut in aliis Missis, velo nigro cooperiet.

121. Primus clericus acceptum calicem deferet ad abacum.

122. Celebrans stans in medio Altaris, manibus ante pectus iunctis et paullulum inclinatus, dicet secreto *Quod ore sumpsimus, Domine* etc.

123. Clericus secundus amovebit ampullas ab Altari; tertius post praedictam orationem claudet Missale et deferet ipsum ad abacum.

124. Celebrans de Altari descendet, genuflexionem faciet ad Crucem, recipiet biretum et caput cooperiet; deinde prae-entibus clericis, ut in accessu, in sacristiam redibit.

125. Illuc quum venerit reverentiam cum clericis faciet ad Crucem vel ad imaginem primariam, et adiuvantibus eisdem clericis dimittet sacra indumenta ac parumper attendet orationi.

126. Clerici redibunt ad Altare, extinguunt cereos, ex ipso et ex abaco tollent tobaleam, et omnia quae in hac functione adhibita sunt, in sacristiam reportabunt.

DE SABBATO SANCTO.

CAPUT VI.

Quae sint praeparanda.

1. **E**xtra portam primariam ecclesiae praeparabitur mensa cooperta albo mantili et super ea ponentur.
 2. Legile parvum cum Missali aperto.
 3. Pelvis argentea vel argenteo colore obducta, cum quinque granis incensi Cereo infigendis.
 4. Thuribulum cum navicula.
 5. Vasculum aquae sanctae cum aspensorio.
 6. Manipulus, stola et dalmatica albi coloris.
 7. Laterna cum exigua candela et ramentum sulphuratum ad accendendum lumen.
 8. Prope eandem mensam praeparabitur focus cum carbonibus accendis, ut infra, et cum forcipe ferrea ad accipiendum ignem.
 9. Arundo cum tricereo in summitate, ornata floribus seu veris seu fictis.
 10. Altare maius exornabitur candelabris nobilibus cum cereis albi coloris, Cruce, tobaleis, tapeto et duplici pallio, videlicet violaceum superpositum erit albo. Aderunt etiam tabellae secretarum et in latere Epistolae pulvinus violaceus vel legile cum Missali aperto.
 11. Basis marmorea vel lignea in latere Evangelii, in qua statuatur arundo.
 12. In eodem latere Cereus Paschalis iam impositus candelabro et ante candelabrum ponetur scabellum gradatum in commodum Celebrantis, qui tempore debito quinque grana thuris infiget Cereo eidem: curabitur ut ellychnium sit ita diligenter compositum, ut facile accendi possit.
 13. Ante vel etiam iuxta candelabrum aderit legile maius panno albi coloris contactum.

14. Lampades erunt ita compositae, ut facile accendi possint.

15. Super abaco Altaris maioris, cooperto alba tobalea, ponetur Missale pro praeconio et alterum pro Litanis ac pulvinus albi coloris pro Missali, nisi adhibebitur legile.

16. Calix cum ornamentis albi coloris.

17. Ampullae vini et aquae in pelvicula.

18. Manutergium seu mappula.

19. Campanula.

20. Prope cornu Evangelii collocabitur scabellum nudum commoditati Celebrantis.

21. In sacristia quatuor superpellicea pro clericis, qui quatuor aderunt, amictus, alba, cingulum, manipulus et stola, pluviale cum planeta violacea; manipulus, stola et planeta albi coloris ac biretum pro Celebrante.

22. Crux processionalis.

23. Velum humerale album, intorticia et umbella pro referendo SS. Sacramento in ecclesiam post officium.

24. In baptisterio, si aderit, abacus coopertus albo mantili, super quo duae mappae maiores seu manutergia.

25. Vas. pro aqua benedicta et aspersorium.

26. Alia vasa ad hauriendam e fonte aquam benedictam.

27. Ampullae cum Oleis sanctis Chrismatis et Catechumenorum in lance argentea.

28. Urceus cum pelvi et manutergio pro abluendis manibus.

29. Medulla panis et mali medici ad tergendas manus et aliquantulum gossipii, seu bombacii.

30. Extra baptisterium, legile maioris formae cum Missali aperto.

31. Si administrabitur baptisma infantibus, praeparabitur etiam Rituale Romanum.

32. Pelvicula seu lanx cum sale.

33. Vascula cum Oleo sancto Catechumenorum et cum S. Chrismate in pelvicula.

34. Cochleare ad effundendam aquam baptismalem in caput baptizandorum.

35. Stola et pluviale albi coloris.
 36. Mantile pro extergendo capite infantis.
 37. Alterum mantile loco vestis candidae.
 38. Candela, quae postea tradetur accensa baptizato.

In functione.

39. Hora praestituta pulsabitur crotalum extra ecclesiam ad annunciandum fidelibus functionis initium.

40. Quatuor clerici superpelliceum induent sibi supra vestem talarem et disponent res omnes suis locis indicatas, nisi iam preparatae fuerint.

41. Clericus unus indutus superpelliceo accendet ignem extra ecclesiam, et favillam eliciet e silice, siquidem hic ritus non caret mysterio.

42. Celebrans praeparationem ad Missam praemittet et quum omnia disposita erunt ut officii initium fiat, lavabit manus et adiuvantibus clericis induetur amictu, alba, cingulo, stola et pluviali violaceo.

43. Reverentia simul cum clericis faciet ad Crucem vel ad imaginem praecipuam sacrarii, caput operiet bireto et cum clericis proficiscetur ad portam principalem ecclesiae.

44. Praeibit primus clericus iunctis manibus, sequetur tertius gestans Crucem processionalem, postremo Celebrans medius inter secundum et quartum, qui fimbrias pluvialis eius sustinebunt.

45. Ad portam ecclesiae quum ventum erit, clericus tertius, subsistet in limine portae, humeris versis ad ipsam, et imagine Crucifixi conversa ad Celebrantem.

46. Celebrans accedet ad abacum ibi praeparatum, qui erit inter ipsum et Crucem.

47. In eo loco caput nudabit bireto, quod tradet secundo clerico; hic accipiet illud cum osculis consuetis et ponet in abaco.

48. Iunctis manibus ex Missali posito in legili recitabit voce convenienti *Dominus vobiscum* et orationem triplicem super

ignem et alteram super grana thuris. Secundus clericus animadvertet ad elevandam fimbriam dexteram pluvialis, quum Celebrans faciet signum Crucis versus ignem et versus grana.

49. Dum Celebrans dicet quartam orationem pro benedicens granis, primus clericus accipiet thuribulum et forcipe novum ignem ponet in ipso, deinde relicta forcipe, accipiet naviculam.

50. Quartus clericus accedet ad dexteram Celebrantis et fimbriam pluvialis eius sublevabit, quum secundus ei ministrabit incensum cum osculis consuetis. Celebrans incensum in thuribulum sustentum a primo clerico iniciet cum benedictione *Ab illo benedicaris.* etc.

51. Secundus clericus accipiet aspersorium et tradet Celebranti, qui ignem et grana thuris asperget in medio, a sinistris et a dextris suis, dicens submissa voce ant. *Asperges me* etc. Restituet aspersorium secundo clerico; hic reponet illud in vasculo et accipiet a primo thuribulum, quod tradet Celebranti. Celebrans ignem et grana adolebit, eodem modo ac supra, nihil dicens. Tum reddet thuribulum secundo clerico, et hic primo, qui, si opus fuerit, ignem in thuribulo renovabit.

52. Celebrans, adiuvente quarto clerico, dimittet pluviale cum stola violacea et induet sibi manipulum, stolam diaconalem et dalmaticam albi coloris.

53. Aderit aliquis, qui referat in sacrarium pluviale, stolam violaceam et biretum, et quum Celebrans ingressus fuerit in ecclesiam, reportabit in sacrarium res etiam illas, quae aderant super mensa vel abaco.

54. Interea secundus clericus ex igne benedicto accendet ramentum sulphuratum et ex ipso parvam candelam vel gossipium ceratum, quod abscondet in laterna et reponet in abaco.

55. Quartus clericus accipiet pelliculam, seu lancem cum granis incensi.

56. Secundus accedet rursus cum primo ad dexteram Celebrantis et ipsi ministrabit incensum cum osculis consuetis, quod Celebrans cum benedictione demittet in thuribulum.

57. Recepta a primo clerico navicula, secundus accipiet

arundinem cum tricereo, quam tradet Celebranti, deinde resumet laternam.

58. Procedetur ad benedictionem Cerei ordine sequenti:

59. Clericus quartus, ferens grana thuris, a dextris primi qui sustinebit thuribulum cum navicula: deinde tertius clericus gestans Crucem processionalem: sequetur Celebrans sustinens arundinem cum secundo clerico a sinistris, qui lumen in laterna conditum portabit.

60. Omnes in ecclesiam ingressi subsistent apud portam. Celebrans inclinabit, seu potius flectet arundinem, et secundus clericus accendet unam e candelis tricerei, Celebrans eriget arundinem, submittet genua et reliqui cum ipso, excepto clerico gestante Crucem. Tum Celebrans elata voce dicet *Lumen Christi*, et assurget ac ceteri omnes consurgent cum eo, respondentibus clericis *Deo gratias*.

61. Procedetur ad medium ecclesiae, accendetur altera candela et fiet ut antea, nisi quod Celebrans paullo amplius atollere vocem debet.

62. Denique devenietur ante Altare, accendetur tertia candela, ut supra, sed Celebrans elatiori etiam voce dicet *Lumen Christi*.

63. Responso a clericis tertia vice *Deo gratias*, primus cum thuribulo locum sibi sumet versus cornu Evangelii et quartus cum granis incensi versus partem Epistolae, tertius gestans Crucem adstabit a dexteris primo sustinenti thuribulum, et secundus cum laterna a sinistris quarto, qui feret grana, Celebrans autem cum arundine medius inter eos.

64. Secundus clericus responso ut supra, perget ad abacum, ibique deponet laternam et accipiet librum seu Missale pro praeconio, redibit ad Altare, librum tradet Celebranti et ab ipso accipiet arundinem.

65. Celebrans, accepto libro, submittet genua in medio gradu infimo, dicet *Jube Domine, benedicere. Dominus sit in corde meo et in labiis meis, ut digne et competenter annuntiem suum Paschale Praeconium. Amen*. Assurget, genuflexionem ad Altare faciet cum clericis, exceptis duobus quorum

alter Crucem processionalem sustinebit, alter arundinem; ac vadent ad legile praeeparatum iuxta candelabrum cum Cereo, ordine sequenti: Thuriferarius cui adstabit a dexteris quartus clericus cum granis, tertius cum secundo a sinistris arundinem ferente, postremo Celebrans solus, sustinens Missale:

66. Ad legile quum venerint, se disponent recta linea, versa facie ad parietem oppositum, qui respondet lateri Epistolae Altaris maioris. Celebrans Missale imponet legili; clericus cum Cruce a dexteris Celebrantis, thuriferarius a sinistris clerici gestantis Crucem, clericus cum arundine a sinistris Celebrantis et alter cum granis a dextris clerici sustinentis arundinem.

67. Celebrans ponet Missale seu librum apertum super legile et accedente thuriferario accipiet thuribulum et librum adolebit in medio, a sinistris et a dexteris suis.

68. Celebrans commode et hilari voce leget Praeconium *Exultet iam* etc.

69. Post verba *curvat imperia*, discedet a legili cum clerico sustinente grana, ascendet scabellum gradatum et infiget Cereo quinque grana hoc ordine

1
4 2 5
3

quae clericus idem ei ministrabit.

70. Celebrans revertetur ad Missale et prosequetur praeconium ad verba *In huius igitur* etc.

71. Quartus clericus perget ad abacum, relinquet ibi pelliculam, quae continebat grana, accipiet gossipium ceratum seu parvam candelam accensam in laterna et ad suum locum redibit.

72. Ad verba *rutilans ignis accendit*; Celebrans accedet ad Cereum, accipiet a secundo clerico arundinem, et ex ipsa accendet Cereum. Deinde clericus cum arundine redibit ad locum suum et Celebrans reversus ad legile prosequetur *Qui tunc sit divisus* etc. usque ad verba *apis mater educit*.

73. Post haec verba Celebrans abrumpet lectionem et cle-

ricus quartus circumbit ecclesiam accendens lampades candelula gossipio cerato.

74. Lampadibus accensis, Celebrans prosequetur praeconium usque ad finem.

75. Completo praeconio, secundus clericus portabit arundinem prope latus Evangelii et firmabit ipsam in sua basi, tertius relinquet Crucem processionalem apud parietem in eodem latere.

76. Celebrans simul cum clericis faciet in medio ante Altare genuflexionem ad Crucem et praecedentibus duobus clericis nempe thuriferario et qui ferebat grana, deinde secundo ac tertio, redibit in sacrarium, ubi deponet dalmaticam, stolam et manipulum albi coloris ac sibi induet manipulum, stolam et planetam violaceam.

77. Interea clericus quartus redibit ad Altare, tollet de legili pannum sericum adhibitum pro lectione praeconii, et deferet legile nudum cum Missali ad fontem baptismalem, vel si deerit fons, illa omnia referet in sacrarium.

78. Celebrans, accepto bireto, reverentiam una cum clericis faciet ad Crucem vel ad imaginem principalem sacrarii et capite bireto cooperto ac iunctis manibus redibit ad Altare, praecedentibus clericis.

79. Ante Altare quum venerit, nudabit caput, biretum trahet secundo clerico, reverentiam faciet ad Crucem, ascendet ad Altare et osculabitur ipsum in medio, transibit in cornu Epistolae et leget alta voce duodecim prophetias. Post unamquamque ipsarum dicet *Oremus. Flectamus genua* et genuflectet, ac secundus clericus respondebit *Levate*; tum assurgit et subiungit orationem.

80. Clerici in accessu ad Altare genuflexionem facient ad Crucem. Secundus cum tertio stabunt ante gradum infimum a lateribus, reliqui duo apud abacum.

81. Advertet Celebrans, quod legendus est etiam Tractus quum notatus in Missali erit, et omittendus *†. Flectamus genua* ante duodecimam orationem.

82. Post ultimam orationem, Celebrans reverentiam faciet ad Crucem et descendens a latere de Altari perget ad scabel-

lum positum prope abacum in latere Epistolae ibique dimittet planetam et manipulum.

83. Si ecclesia habuerit fontem baptismalem, Celebrans induetur pluvioli violaceo, quod ibi iam delatum erit a quarto clerico.

84. Clericus primus Cereum Paschalem tollet de candelabro et deferens illum utraque manu veniet ante Altare prope ingressum presbyterii. Tertius accipiet Crucem processionalem veniet et ipse ante Altare et subsistet a dexteris clerici sustentantis Cereum.

85. Celebrans procedet ante Altare medius inter secundum et quartum clericum qui pluviolum eius sustinebunt. Secundus autem advertet ut ferat etiam biretum Celebrantis et Missale, vel exemplar huius libri pro recitando tractu, ut infra.

86. Celebrans cum clericis ante Altare progressus, reverentiam faciet ad Crucem, clerici autem genuflexionem.

87. Secundus clericus Celebranti biretum et librum dabit.

88. Celebrans incipiet tractum, caput cooperiet et proficiet ad fontem, alta voce cum clericis recitans tractum praedictum.

89. Praebet clericus gestans Cereum, alter deinde cum Cruce et post eos Celebrans medius inter reliquos duos.

Tractus. †. Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te, Deus.

†. Sitivit anima mea ad Deum vivum: quando veniam et apparebo ante faciem Dei?

†. Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte, dum dicitur mihi: ubi est Deus tuus?

90. Quum venerint ad cancellos sive ad ingressum baptisterii, omnes consistent. Celebrans nudabit caput ac biretum tradet secundo clerico, et stante Cruce ante ipsum, dicet *Dominus vobiscum* et orationem *Omnipotens sempiternae Deus, respice propitius* etc. iunctis manibus. Missale collocatum erit super legili maioris formae, ut supra dictum est, vel etiam sustinebitur, ante Celebrantem a quarto clerico.

91. Post primam orationem Celebrans cum clericis introibit in sacellum baptisterii, si capax locus erit secus accedet ad fontem quatenus poterit.

92. Clericus cum Cruce stabit semper e regione Celebrantis et alter cum Cereò adstabit illi.

93. Celebrans iunctis manibus dicet *Dominus vobiscum*, orationem *Omnipotens sempiternae Deus, adesto* etc. et praefationem etiam iunctis manibus. Missale sustinebitur a quarto clerico, vel imponetur legili, quod transferetur et collocabitur apud fontem.

94. In recitanda praefatione exsequetur actiones ibi indicatas, videlicet post verba *gratiam de Spiritu Sancto*, dividet aquam manu dextera, quam extergit mantili, quod ei porrigetur a secundo clerico. Post verba *non inficiendo corrumpat*, tanget aquam dextera, quam immediate terget, ut supra. Post verba *indulgentiam consequatur* triplex signum Crucis faciet dextera versus fontem. Post verba *super te ferebatur*, dividet aquam dextera et fundet illam versus quatuor ventos orientem, occidentem aquilonem et austrum hoc modo

1
3 4
2

Post verba *in nomine Patris . . . Spiritus Sancti*, mutabit tonum, vocem aliquantum supprimens. Post verba *tu benignus aspira* ter halitabit super aquam in modum Crucis. Post verba *purificandis mentibus efficaces*, eodem vocis tono quo recitaverit praefationem, accipiet a primo clerico Cereum et immergens ipsum aliquantulum in aquam, dicet *Descendat in hanc plenitudinem* etc. deinde extrahet illum. Iterum deinde Cereum in aquam immerget paullo profundius et aliquantulum etiam attollens vocem, dicet *Descendat* etc: ut supra. Educet Cereum ac tertia vice paullo profundius immerget et altiori etiam voce dicet *Descendat* etc. Postea super aquam sufflabit tribus vicibus in modum literae graecae ψ , dicet *Totamque huius aquae* etc. et post verba *foecundet effectu* extrahet Cereum e fonte ac

reddet illum primo clerico, qui animadvertet ad abstergendum ipsum uno e mantilibus praeparatis in abaco. Perget Celebrans recitare praefationem *Hic omnium peccatorum* etc. Conclusionem autem *Per Dominum nostrum* etc. recitabit voce submissiori.

95. Secundus clericus in omnibus istis actionibus advertet ut fimbriam dexteram pluvialis Celebrantis sustollat; quod etiam exsequetur in aliis, quas paullo inferius notabimus.

96. Secundus clericus accipiet vasculum aquae sanctae et implebit ipsum aqua nuper benedicta in fonte, et acceptum aspersorium porriget Celebranti.

97. Celebrans immerget aspersorium in aquam benedictam et ipsa asperget seipsum et adstantes. Postea medius inter secundum et quartum clericum per ecclesiam asperget aqua benedicta adstantes et redibit ad fontem.

98. Quartus clericus, adiuvante secundo, extrahet unum vel plura vasa aquae benedictae a fonte, ut pars infundatur in fontes lustrales ecclesiae, pars servetur pro benedictione domorum, pro aspersione Dominicae sequentis et in usum fidelium.

99. Extracta, ut supra, aqua, Celebrans cum duobus praedictis clericis accedet iterum ad fontem et accepta ampulla cum Oleo sancto Catechumenorum, aliquantulum ipsius infundet in aquam, quae erit in fonte, dicens *Sanctificetur* etc. Deinde accipiet ampullam S. Chrismatis et ipsius aliquantulum infundet in aquam cum formula *Infusio Chrismatis* etc. Postea manu dextera accipiet utramque ampullam Oleorum et aliquantulum ipsorum in aquam infundet cum formula *Commixtio Chrismatis*. etc.

100. Relictis ampullis in pellicula, Celebrans extremitate manus dexteræ sparget et miscebit leviter Olea sancta cum aqua benedicta et manum extergit aliquantulo gossipio.

101. Quartus clericus porriget ei manuum ablutionem cum urceo et pelvi et secundus medullam panis et mali medici, qua mundabit manus, et mantile, quo absterget illas.

102. Deinde Celebrans batipsum administrabit infantibus methodo sequenti.

103. Remanebit apud fontem clericus sustinens Cereum. Celebrans, praeunte Cruce, et comitante secundo et quarto clerico, qui gestabit Rituale, perget ad portam ecclesiae, extra quam aderunt baptizandi cum suis compatribus.

104. Ibi Celebrans incipiet catechismum, ut praescribitur in Rituali, quemadmodum notabimus cap. 1. et 2. lib. IV.

105. Imponet deinde Celebrans extremitatem sinistram stolae super infantem, dicens *N. ingredi in templum Dei. etc.*

106. Tum peraget ritum exorcismorum extra baptisterium sed priusquam ingrediatur in baptisterium ad baptismum administrandum, adiuvante quarto clerico dimittet pluviale cum stola violacea et adiuvante secundo induet sibi stolam cum pluviali albi coloris. Introibit in baptisterium et progressus ad fontem administrabit baptismum.

107. Administrato baptismo, lavabit manus, dimittet pluviale et stolam albi coloris ac resumet stolam cum pluviali coloris violacei.

108. Redibit ad Altare medius inter secundum et quartum clericum, praeuntibus clerico cum Cereo, post ipsum altero cum Cruce processionali.

109. Quum ventum erit ad Altare, primus clericus reponet Cereum in candelabro, tertius applicabit Crucem parieti prope latus Evangelii.

110. Clericus tertius accipiet scabellum cum Missali et ponet ipsum in medio suppedanei.

111. Celebrans quum steterit ante Altare, nudabit caput, biretum tradet secundo clerico et reverentiam faciet ad Crucem. Secundus et quartus genuflectent.

112. Celebrans dimittet pluviale, genua submittet apud scabellum et recitabit Litanias, Clerici genibus flexis adstabunt a lateribus eius et respondebunt repetentes versiculos ab ipso recitados.

113. Ad γ . *Peccatores* primus clericus cum tertio amovebunt pallium violaceum et relinquent album; tollent etiam a Missali Altaris pulvinum violaceum et illi substituent alterum albi coloris, deinde accendent candelas Altaris.

114. Celebrans prosequetur Litanias ad totum versiculum *Christe exaudi nos*. Assurget, reverentiam facit ad Crucem et accepto bireto cooperiet caput ac simul cum clericis in sacrum revertetur.

115. Ibi exuet sibi stolam violaceam, induet manipulum, stolam et planetam albi coloris, caput bireto cooperiet ac redibit ad Altare.

116. Ante Altare nudabit caput, reverentiam faciet ad Crucem et exordietur Missam cum psalmo *Judica me, Deus* etc. et cum *Gloria Patri*. Ascendet ad Altare, dicet orationem *Aufer a nobis* etc. osculabitur Altare in medio, ibique, non in cornu Epistolae, recitabit *Kyrie*, postea *Gloria in excelsis* et campanae festivo more pulsabuntur.

117. Primus clericus solvet velum quod cooperiebat imaginem Altaris atque ita imago seu tela picta Altaris detegetur.

118. Post Epistolam Celebrans tribus vicibus dicet *Alleluia*, gradatim elevans vocem et clerici quoque respondebunt *Alleluia* singulis vicibus, deinde prosequetur versiculum et tractum. Non recitabit *Credo* et post *Dominus vobiscum* et *Oremus* non recitabit γ . offertorii. Omittet etiam *Agnus Dei*, nec Pax donabitur.

119. Loco γ . *Communio* recitabit Vesperas, videlicet vadet ad Missale in cornu Epistolae, recitabit antiphonae *Alleluia* etc. et cum clericis prosequetur alternatim psalmum *Laudate Dominum omnes gentes* etc. cum *Gloria Patri* et in fine repetet praedictam antiphonam *Alleluia* etc. Postea subiunget alteram Antiphonam *Vespere autem Sabbati* etc. et alternatim cum clericis recitabit canticum *Magnificat* cum *Gloria Patri* et in fine repetet antiphonam paullo ante indicatam.

120. Redibit ad medium Altaris, dicet *Dominus vobiscum* conversus ad populum et reversus ad Missale leget *Postcommunio*. Redibit ad medium Altaris, dicet conversus ad populum *Dominus vobiscum*. *Ite Missa est Alleluia Alleluia* et Missam absolvit.

121. Post Missam redibit in sacrarium, deponet paramenta sacra et induet sibi superpelliceum cum stola albi coloris.

122. Dum dimittet, ut supra, paramenta, unus e clericis disponet ea omnia, quae opus erunt ad referendum in ecclesiam SS. Sacramentum, observans ritum superius notatum cap. IV. num. 71. et seq. in Coena Domini.

123. Redibit postea Celebrans in sacrarium et dimissa stola cum superpelliceo, recitabit preces pro gratiarum actione.

124. Clerici redibunt ad Altare, extinguunt candelas et Cereum, et referent in sacrarium illa omnia, quae adhibita erunt in functione, non excepta arundine cum tricereo et basi.

DE SABBATO PENTECOSTES

CAPUT VII.

1. **E**cclēsiā, in quibus adest fons baptismalis, tenentur functionem peragere huius diei, nec licet Parochis ipsam omittēre.

Quae sint praeparanda

2. E conchis aquae sanctae in limine ecclesiae amovebitur aqua benedicta paullo ante functionem, ut ibi substituatur alia recens quae benedicetur in baptisterio.

3. Altare maius exornabitur candelabris nobilibus cum candelis albis, Cruce, tobaleis ac tapeto. Apponetur duplex pallium, videlicet violaceum superpositam rubro, itemque si ibi custodietur SS. Sacramentum, tabernaculum cooperietur conopeo violaceo superposito alteri rubro. Aderunt tabellae secretarum et in cornu Epistolae Missale super legili vel cussino violaceo.

4. Lampades in Ecclesia ardebunt.

5. Super abaco ipsius Altaris cooperto mantili albo praeparabitur Missale adhibendum pro Litaniis, cussinus rubri coloris pro Missali Altaris, nisi adhibebitur legile, calix cum ornamentis coloris rubri, ampullae vini, et aquae in pelvicula, manutergium seu mappula, campanula et pluviale coloris violacei pro Celebrante.

6. Prope eundem abacum applicitus erit Cereus Paschalis extinctus cum quinque granis incensi infixis et Crux processionalis.

7. Item prope abacum aderit scabellum nudum in usum Celebrantis.

8. In sacrario, seu sacristia quatuor superpellicea pro quatuor clericis; amictus, alba, cingulum, manipulus, stola et planeta coloris violacei et biretum pro Celebrante, et manipulus, stola et planeta coloris rubri.

9. Pridie extrahetur e baptisterio seu fonte baptismali aqua consecrata, mundabitur fons et replebitur alia aqua recenti et limpida.

10. Prope baptisterium praeparabitur abacus coopertus alba tobalea, in quo ponentur duo mantilia seu manutergia grandiora; vas pro aqua benedicta cum aspensorio, altera vasa ad hauriendam e fonte aquam benedictam, ampullae cum Oleis sanctis Chrismatis et Catechumenorum in lance argentea, urceus cum pelvi et manutergio pro lotionem manuum, medulla panis et mali medici ad tergendas manus et aliquantulum bombacii. Aderit etiam legile maioris formae cum Missali aperto.

11. Si baptismum infantibus administrabitur, praeparabitur super abaco rituale Romanum, pelvicula cum sale, vascula cum Oleo sancto Catechumenorum et cum sacro Chrismate in lance argentea, cochleare ad fundendam aquam baptismalem in caput baptizandorum, stola et pluviale albi coloris, mantile vel plura mantilia pro abstergendo capite baptizandorum, alterum mantile loco vestis candidae et candela tradenda accensa baptizato.

In functione

12. Ad festivum campanarum sonum congregabitur populus in ecclesiam.

13. Quatuor clerici supra vestem talarem induentur superpelliceo et in Altari et super abacis praeparabunt res superius notatas, nisi iam essent dispositae.

14. Celebrans praeparationem ad Missam praemittet ac

quum omnia disposita erunt ad functionis initium faciendum lavabit manus et adiuvantibus clericis sibi induet amictum, albam, cingulum, manipulum, stolam et planetam violaceam.

15. Faciet simul cum clericis reverentiam ad Crucem vel ad imaginem principalem sacrarii, caput bireto cooperiet ac praecedentibus clericis proficiscetur ad Altare maius.

16. Ante Altare deteget caput, biretum tradet secundo clerico, reverentiam faciet ad Crucem, vel genuflexionem, si aderit SS. Sacramentum, ascendet ad Altare, osculabitur in medio et vadet in cornu Epistolae, ubi elata voce leget sex prophetias cum tractu respectivo quum notatus erit et post unamquamque prophetiam recitabit orationem apertis manibus sine ✠. *Flectamus genua.*

17. Clerici in accessu ad Altare facient genuflexionem ad Crucem. Secundus ac tertius clericus stabunt pedibus ante infimum gradum in lateribus et reliqui duo ante abacum.

18. Dum a Celebrante legetur sexta prophetia, primus clericus accendet et in promptu habebit Cereum paschalem pro benedictione fontis.

19. Post ultimam orationem Celebrans faciet reverentiam ad Crucem, descendet a latere de Altari et perget ad scabellum, quod positum erit prope abacum in latere Epistolae et ibi exuetur planeta et manipulo.

20. Celebrans, adiutus a secundo clerico, induetur pluviali violaceo.

21. Primus accipiet Cereum iam accensum et elatum sustinens illum utraque manu procedet ante Altare apud ingressum presbyterii. Tertius accipiet Crucem processionalem procedet ipse quoque ante Altare et se sistet a dexteris primi sustinentis Cereum.

22. Celebrans procedet ante Altare medius inter secundum et quartum clericum, qui fimbrias pluvialis eius sustinebunt. Secundus autem advertet, ut secum ferat biretum Celebrantis et Missale vel exemplar huius libri pro recitando tractu, ut infra.

23. Celebrans cum clericis ante Altare reverentiam faciet

ad Crucem (vel genuflexionem, si aderit SS. Sacramentum) clericus autem genuflexionem.

24. Secundus dabit Celebranti biretum et librum.

25. Celebrans incipiet tractum, cooperiet caput et profiscetur ad fontem, recitans alta voce cum clericis tractum praedictum.

26. Praecedet clericus cum Cereo, alter cum Cruce et post ipsum Celebrans medius inter alios duos.

Tractus γ. Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te, Deus.

γ. Sitivit anima mea ad Deum vivum: quando veniam et apparébo ante faciém Dei?

γ. Fuérunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte, dum dicitur mihi: ubi est Deus tuus?

27. Quum venerint ad cancellos sive ad ingressum baptisterii, omnes consistent. Celebrans nudabit caput, biretum tradet secundo clerico et stante contra ipsum tertio clerico, qui sustinebit Crucem processionalem, dicit *Dominus vobiscum* et iunctis manibus subiunget orationem *Concede quaesumus, omnipotens Deus* etc. Missale positum erit super legili maioris formae, ut supra dictum est, vel etiam sustinebitur a quarto clerico ante Celebrantem.

28. Post hanc orationem Celebrans cum clericis introibit in aediculam baptisterii, si capax erit locus, vel accedet ad fontem et benedictionem ipsius peraget ritu superius praescripto in Sabbato sancto a num. 92. usque ad 101. cap. VI. Postea baptismum administrabit infantibus, si aderunt, observans ritum ibidem praescriptum.

29. Administrato baptismo, lavabit manus, dimittet pluviale cum stola albi coloris et rursus induet sibi stolam cum pluviali violaceo.

30. Redibit ad Altare cum secundo et quarto clerico a lateribus eius adstantibus, qui fimbrias pluvialis sustinebunt, praecedente clerico ferente Cereum et altero gestante Crucem.

31. Quum ventum erit ad Altare, primus clericus extinguet Cereum et referet ipsum in sacrarium, vel etiam relinquet prope abacum quo loco praeparatus fuerat ab initio: tertius deponet Crucem ad parietem in latere Evangelii.

32. Tertius accipiet scabellum cum Missali et ponet ipsum in medio suppedaneo.

33. Celebrans ante Altare progressus nudabit caput, biretum tradet secundo clerico et reverentiam ad Crucem vel genuflexionem faciet, si custodietur ibi SS. Sacramentum. Secundus et quartus facient genuflexionem.

34. Postea Celebrans dimittet pluviale; genua submittet ante scabellum et recitabit Litanias. Clerici genibus flexis adstabunt lateribus eius et respondebunt repetentes versiculos, quos Celebrans recitaverit.

35. Ad versiculum *Peccatores* primus clericus cum tertio detrahent Altari pallium violaceum et relinquent ibi alterum rubri coloris: tollent de Missali Altaris cussinum violaceum et substituent alterum rubrum; accendent cereos Altaris, ac si asservabitur ibi SS. Sacramentum, advertent ut detrahant de tabernaculo conopoeum violaceum et relinquant in eo vel substituant alterum rubri coloris.

36. Celebrans prosequetur Litanias usque ad totum versiculum *Christe exaudi nos*. Deinde assurget, reverentiam faciet ad Crucem (vel genuflexionem ad Sacramentum) et accepto bireto cooperiet caput et simul cum clericis in sacrarium redibit.

37. Ibi deponet stolam violaceam et assumet manipulum, stolam, et planetam rubri coloris, caput cooperiet bireto et revertetur ad Altare.

38. Ante Altare nudabit caput, reverentiam faciet ad Crucem (vel genuflexionem si ibi aderit SS. Sacramentum) et inchoabit Missam. Ascendet ad Altare, orationem recitans *Aufer a nobis* etc. osculabitur illud in medio, postea immediate subiunget *Kyrie eleison* et *Gloria in excelsis* ac tum festivo more pulsabuntur campanae.

39. In reliqua Missae parte nihil variandum de ritu solito occurrit.

DE EXPOSITIONE ET BENEDICTIONE CUM SS. SACRAMENTO

CAPUT VIII.

1. **E**xpositio et benedictio cum SS. Sacramento a rubricis praescribitur in festo et in tota octava solemnitatis Corporis Domini.

2. Si quis velit hunc ritum peragere alio tempore et in aliis circumstantiis, opus est ut facultatem explicitam obtineat ab Episcopo ordinario.

De rebus praeparandis

3. Expositio fiet in Altari maiore, quoniam in parocciis ruralibus unicum esse solet, ac si adsunt et alia, non sunt fortasse ad hanc functionem apposita, propter decentiam quam ipsa requirit.

4. Super Altare, videlicet in medio gradu candelabrorum ita, ut ne mensam impediat, statuatur thronus, in quo exponatur SS. Sacramentum. Thronus seu baldachinum elevatum erit aliqua basi vel fulcimento, non tamen tali altitudine ut conscendere mensam Altaris cogatur Sacerdos, qui ibi collocaturus erit Ostensorium, siquidem praeter defectum decentiae, esset etiam impedimento, quum nemo alius adsit Sacerdos, nisi qui indutus erit pluviali.

5. Decenter autem ornatus erit thronus et coloris albi nec probari potest usus quarundam ecclesiarum, quae solent affigere pannum sericum rubri coloris in cavo ipsius throni, ut amplius emineat splendor Ostensorii.

6. In plano throni in quo collocandum erit Ostensorium ponetur explicatum corporale mundum seu palla, in qua possit commode statui Ostensorium,

7. Super Altari ipso iam aderit tabernaculum seu ciborium, in quo asservabitur SS. Sacramentum.

8. A lateribus throni disponentur candelabra cum cereis: numerus candelarum ardentium dependet a consuetudine cuiusque loci et legibus synodalibus vel etiam a dispositionibus, quas dabit Episcopus proprius.

9. Altare exornabitur pallio albi coloris, quodcumque sit officium, quod praesenti die celebretur, idque toto expositionis tempore; gradus quibus ascenditur ad Altare, cooperientur tapeto. Ex uno latere apponetur scabellum, seu scabellum gradatum in commodum Celebrantis, qui expositurus erit SS. Sacramentum.

10. Praeparabitur in sacrario pluviale cum stola albi coloris, superpelliceum et biretum pro Celebrante; tria superpellicea pro clericis; Ostensorium albo velo contactum; corporale explicandum super Altari positum intra bursam albi coloris; velum humerale albi coloris; clavicula tabernaculi seu ciborii; thuribulum et navicula cum thure et cochleari; liber precum et orationis. Si qua confraternitas intervenerit, poterunt etiam praeparari duo intorticia.

In functione

11. Signum sacri officii populo dabitur campanarum sonitu, quae una vel pluribus vicibus pulsabuntur iuxta cuiusque loci consuetudinem.

12. Hora praestituta congregabuntur in sacrarium Parochus cum tribus clericis, et hi supra vestem talarem induent sibi superpelliceum.

13. Unus illorum accendet cereos Altaris, alter ad Altare deferet Ostensorium, bursam cum corporali et claviculam, quae omnia ponet in Altari prope medium, super abaco ponet velum humerale; librum autem precum ponere poterit super gradus Altaris versus partem dexteram. Amovebit etiam ab Altari tabellas secretarum ac telam stragulam, nisi iam remotae fuerint.

14. Clericus alter, qui remanebit in sacrario, adiuvabit Parochum in induendis paramentis, nempe superpelliceo, stola et pluviali, ac praeparabit ignem in thuribulo.

15. Si aderit aliqua Confraternitas, duo confratres induti sacco poterunt sustinere intorticia ardentia.

16. Quum in sacrarium redierint reliqui duo clerici ideoque omnia disposita erunt ad incipiendum officium, clericus tertius accipiet thuribulum cum navicula et primus cum secundo assistent Celebranti.

17. Celebrans cum clericis, reverentia facta ad Crucem vel ad imaginem principalem sacrarii, procedent ad Altare.

18. Praecedent duo confratres cum intorticiis ardentibus si aderunt, et qui incedet dextrorsum sustinebit intorticium dextera et qui sinistrorsum, sustinebit sinistra; deinde tertius clericus cum thuribulo, postremo Celebrans capite cooperto et iunctis manibus medius inter primum et secundum clericum, qui fimbrias pluvialis eius sustinebunt.

19. Quum venerint ad Altare, confratres consistent extra presbyterium hinc inde a lateribus. Clericus tertius cum thuribulo subsistet versus partem Epistolae et Celebrans cum duobus clericis ante Altare: Celebrans nudabit caput, biretum tradet primo clerico, qui ei adstabit a dexteris et ab omnibus genuflexio fiet in pavimento.

20. Duo illi confratres genua submittent extra balaustrium presbyterii, thuriferarius remanebit suo loco stans pedibus, primus clericus genua submittet in infimo gradu et super eodem deponet biretum Celebrantis, secundus accipiet scabellum seu brevem scalam et deferet ipsam super suppedaneum versus partem Evangelii, ubi consistet flexis genibus ac Celebrans in suppedaneum ascendet.

21. Celebrans, consensu suppedaneo, accipiet bursam, extrahet corporale, ponet bursam prope candelabra in latere Evangelii et corporale explicabit in medio Altaris: deinde velum detrahet Ostensorio, quod ponet super corporale ac velum deponet ex una parte, accipiet claviculam, aperiet ostiolum tabernaculi, et genuflectet: extrahet pixidem seu capsulam in qua aderit s. Hostia, ponet illam super corporale, claudet porticulam tabernaculi, aperiet crystallum Ostensorii et aperta pixide seu capsula, sumptam lunulam cum sacra Hostia collocabit in

Ostensorio; claudet crystallum, deinde etiam capsulam seu pixidem, convertet Ostensorium ex parte anteriori, collocabit illud in medio Altari et genuflexionem faciet unico genu.

22. Postea surget, recedet aliquantulum ad latus Epistolae, et posito a secundo clerico scabello seu brevi scala, accipiet Ostensorium dextera et consensu scabello, ponet illud in throno. Postquam descenderit in suppedaneum, iterabit genuflexionem et de Altari descendet, advertens ne tergum directe vertat ad SS. Sacramentum. Secundus clericus amovebit scabellum de suppedaneo, deinde ad locum suum redibit a sinistris Celebrantis.

23. Celebrans ante Altare postquam descenderit, genuflexionem duplicem faciet in infimo gradu, postea consurget simul cum clericis. Accedet ad medium Altaris tertius clericus cum thuribulo, secundus proximabit dexteræ Celebrantis et fimbriam dexteram pluvialis eius sublevabit, primus accipiet naviculam et incensum sine osculis ministrabit Celebranti, qui demittet illud sine benedictione in thuribulum ipsi praesentatum a tertio clerico stante.

24. Rursus cum primo et secundo clerico Celebrans submittet genua in medio gradu infimo, ac tertius genibus flexis adstabit dexteræ primi clerici. Hic acceptum thuribulum tradet sine osculis Celebranti, qui SS. Sacramentum incensabit, et post thurificationem restituet thuribulum primo clerico, hic autem tertio.

25. Clericus tertius recipiet thuribulum et facta genuflexione duplici in pavimento, referet illud in sacrarium ibique deponet, si functio erit aliquantulum proluxa, vel etiam ipsum relinquet apud abacum et redibit ad locum suum ubi genua submittet prope primum. Confratres etiam cum intorticiis facta genuflexione, ut supra, redibunt ad locum suum; secus remanebunt ibi cum intorticiis accensis.

26. Preces et orationes recitandæ, recognitæ et adprobatae ab Episcopo vel ab ipsius Vicario generali esse debent.

27. Sub finem precum et orationum statutarum redibunt in sacrarium duo praedicti confratres ac tertius clericus, qui recipient respective intorticia et thuribulum, redibunt ad Altare,

genuflexionem efficient, ibique suum quisque locum recipient, ut functionis initio notatum fuit.

28. Completa recitatione precum et orationum, Celebrans cum primo et secundo clerico assurgit et ad eum accedit tertius cum thuribulo, qui naviculam tradet primo. Secundus accedit ad dexteram Celebrantis et fimbriam dexteram pluvialis eius sublevabit. Celebrans, ministrante ei primo clerico incensum sine benedictione demittet in thuribulum, quod ipsi praesentabit clericus tertius non genuflexus, sed stans.

29. Celebrans cum clericis rursus genua submittet in medio gradu infimo ac tertius clericus a dexteris primi.

30. Celebrans cum clericis intonabunt *ŷ. Tantum ergo* et adstantes illum prosequuntur cantare. Ad verba *veneremur cernui* fiet ab omnibus inclinatio profunda. Clericus tertius thuribulum tradet primo et hic Celebranti, qui SS. Sacramentum thurificabit.

31. Post thurificationem Celebrans thuribulum restituet primo clerico et iste tertio, qui thuribulum vel referet in sacrarium vel deponet apud abacum (a) ex quo accipiet velum humerale et redibit ad dexteram primi ibique genua flectet.

32. Interea cantabitur tota altera strophe *Genitori Genitoque* etc. post quam subiungitur *ŷ. Panem de coelo* etc.

33. Responso ab adstantibus *Omne delectamentum* etc. assurgit Celebrans sine ulla alia genuflexione vel inclinatione et stans pedibus ac iunctis manibus, tono feriali e libro, quem ei sustinebunt primus et secundus clericus genuflexi, cantabit orationem *Deus, qui nobis* etc. cum brevi conclusione *Qui vivis et regnas in saecula saeculorum* et ab adstantibus respondebitur *Amen*.

34. Celebrans genuflexionem faciet et ascendet in suppedaneum simul cum primo clerico, dum secundus deferet in suppedaneum scabellum gradatum.

35. Celebrans, consensu suppedaneo, iterabit genuflexionem et in scabellum gradatum appositum a secundo clerico ascen-

(a) Inspiciatur adnotatio num. 54 cap. XI. lib. II.

det, Ostensorium e throno accipiet et super Altari ponet in medio corporali expanso. Statim ac Celebrans descenderit, scabellum removebitur a secundo clerico, qui redibit ad extremitatem suppedanei ubi genua submittet a sinistris Celebrantis.

36. Genua submittet Celebrans in suppedaneo et a primo clerico velum humerale imponetur humeris eius et ante pectus alligabitur; ipse autem clericus postea genua submittet in extremitate suppedanei a dexteris Celebrantis.

37. Assurget Celebrans, convertet Ostensorium, ut pars anterior spectet ad populum, et manibus contactis extremitatibus anterioribus veli humeralis, Ostensorium accipiet dextera ad nodum, sinistra infra pedem, deinde convertetur super sinistram suam ad populum et benedictionem SS. Sacramenti impertietur. Primus et secundus clericus in hac actione sustinebunt hinc inde elatas fimbrias eius pluvialis.

38. Sacra Rituum Congregatio quo modo sit donanda benedictio SS. Sacramenti declaravit his verbis « Collen. ad dub. « 2. An in benedicendo populum cum SS. Sacramento sit servandus modus infrascriptus. Cum Sacerdos stat ante populum « Ostensorium ante pectus tenet, tum elevat illud decenti mora « non supra caput, sed tantum usque ad oculos et eodem modo « illud dimittit infra pectus et deinde ad sinistrum humerum « et reducit ad dexterum et rursus ante pectus reducit, ibique « aliquantulum sistit, quasi peracta ad omnes Mundi partes « Cruce, eam etiam venerandam omnibus praebet, tunc girum « perficiens collocat Ostensorium super Altare. *Michael Bauldry* part. 4. cap. 16. art. 3. et 34. pag. 481. *Theophil. Pintonell.* de depositione SS. Sacramenti lib. III. cap. 2. num. 8. « Et eadem S. C. respondit — *Si ei placet, potest observare supradictum modum, quem tradit* idem Bauldry loc. cit. *sin minus; servandus est modus dispositus* in Caeremoniali Episcoporum lib. II. cap. 23. *ubi requiritur tantummodo ut cum eodem SS. Sacramento Celebrans producat signum Crucis super populum* — Et ita declaravit. Hac die 21. Martii 1676. (Coll. auth. num. 2624.) Ritus secundo loco innutus in decreto, est communius receptus.

39. Celebrans advertet ne nimium elevet, neu nimis inclinet inconcinne Ostensorium, sed rectum sustineat non vero curvatum versus seipsum aut versus populum ac tum nimiam cunctationem fugiat, tum nimiam celeritatem.

40. Celebrans conversus iterum ad Altare post benedictionem, deponet, ibi in medio corporali Ostensorium, quod postquam velum manibus detraxerit, convertet, ut pars anterior Ostensorii ipsius respiciat populum. Deinde genua submittet in suppedaneo eique a primo clerico detrahetur ex humeris velum humerale.

41. Assurget Celebrans et sine ulla alia genuflexione, convertet aliquantulum Ostensorium et aperiet crystallum sphaerae: accipiet manu sinistra capsulam seu pixidem et aperiet dextera; sumet ex Ostensorio s. Hostiam cum lunula eamque ponet in pixide seu capsula, quam claudet et collocabit in medio corporali: claudet etiam dextera crystallum sphaerae et sinistra ponet Ostensorium extra corporale; aperiet ostiolum tabernaculi, ubi reponet Sacramentum cum custodia praedicta, genuflexionem faciet, assurget, claudet ostiolum tabernaculi; claviculam relinquet in Altari et de ipso descendet, se paullum convertens super sinistram suam.

42. Clericus primus velum humerale recipiet et referet ad abacum, accipiet biretum Celebrantis et una cum secundo aderit ante infimum gradum ut se adiungat illi. Tertius si deposuerit thuribulum apud abacum, recipiet illud et cum ipso subsistet ad ingressum presbyterii; sin minus stabit ibi iunctis manibus.

43. Postquam Celebrans de Altari descenderit, genuflexionem in pavimento conficiet una cum clericis et confratribus et accepto a primo clerico bireto, cooperiet caput et in sacrarium revertetur.

44. Praecedent duo praedicti Confratres, si aderunt, sustinentes intorticia accensa, tertius clericus cum thuribulo vel iunctis manibus, ultimo loco Celebrans medius inter primum et secundum clericum, qui fimbrias pluvialis eius elatas sustinebunt.

45. Quum ingressi erunt in sacrarium, reverentiam facient ad Crucem, et Celebrans adiuvantibus clericis deponet pluviale, stolam et superpelliceum.

46. Tandem clerici redibunt iterum ad Altare, extinguent cereos et referent in sacrarium omnia ea quæ in sacra functione adhibita fuerint.

DE PROCESSIONE IN FESTO SS. CORPORIS CHRISTI

CAPUT IX.

1. **I**n paroeciis ruralibus clero carentibus, facienda erit Processio solemnns in festo SS. Corporis Christi et curæ erit Parocho, ut evadat decora et decens quatenus patientur loci circumstantiæ. Quare cum tribus quatuorve clericis et evocando in adiumentum suum aliquam Confraternitatem, quæ communiter solet esse instituta in unaquaque paroecia ad associationem SS. Viatici, poterit hanc sacram functionem peragere, quæ ad id spectat, ut Divinus Redemptor noster in mysterio Eucharistiæ speciali cultu honoretur. Ipse itaque prospiciet singulis rebus et dabit opportuna documenta secundum ea quæ tradituri sumus.

2. Processio peragenda est mane et post celebrationem Missæ, sed curabitur ut fiat summo mane, ad vitandum aestum anni temporis, in quod plerumque incidit illa solemnitas.

3. Dabitur opera ut viae, per quas transitura sit processio mudentur et processionis tempore claudantur tabernæ et ipsæ domorum ianuae. In itinere poterunt spargi herbae virentes et odora mixtae floribus; muri quoque et fenestrae domorum exornari poterunt tapetis et aulaeis, quoad fieri hoc liceat per facultates paroeciae.

4. Si iter a processione percurrendum esset aliquantulum longum, poterit erigi in ipsa via Altare aliquod, in quo fiat statio, sed curabitur ut Altare sit decens, adsit tobalea, corporale expansum in medio et sex saltem candelabra cum candelis cereis.

5. Processioni non licet subsistere in omni sacello, quod

occurrat in itinere, neque in ecclesiis aut aediculis dirutis neque in quibus celebrare Missam non licet.

6. Ecclesia paroecialis parabitur solemniter et Altare instruetur suis ornamentis, throno seu baldachino pro exponendo SS. Sacramento, multis cereis et floribus, exclusis tamen bustis, staturis et Reliquiariis cum reliquiis Sanctorum.

De rebus praeparandis

7. Extra presbyterium praeparabitur signum seu vexillum Confraternitatis, baldachinum hastile albi coloris, quatuor vel saltem duo maiores laternae cum luminibus cereis infixae hastis et Crux processionalis in presbyterio.

8. Super Altare praeparabitur calix cum hostia et reliqua omnia, quae opus sunt ad Missam et prope calicem ponetur capsula vel pixis, qua contineatur hostia consecranda pro processione, iam aptata in lunula ostensorii.

9. In abaco, praeter ampullas et alia quae in Missa adhiberi solent, ponetur ostensorium albo velo contactum, velum humerale albi coloris, liberculus orationis recitandae in fine processione et clavicula tabernaculi seu ciborii, si post processionem facienda sit repositio SS. Sacramenti.

10. In sacrario praeter paramenta pro Missa, praeparabitur etiam pluviale albi coloris, cerei seu intorticia gestanda in processionem accensa et thuribulum cum navicula.

In functione.

11. Ad festivum omnium campanarum sonum congregabitur populus in ecclesiam et confratres induti sacco aderunt genuflexi extra presbyterium ad cancellos seu balastrium ut assistant Missae, cuius initium non fiet, nisi quum omnia ad processionem peragendam disposita sint.

12. Missa celebrabitur a Parocho sine cantu, assistentibus tribus clericis, ut superius notatum est in functionibus maioris hebdomadae. In Missa consecrabitur etiam hostia collocanda in ostensorio pro processione.

13. Postquam Celebrans sumpserit Calicem, primus clericus cum debitis genuflexionibus deferet ad Altare ostensorium iam praeparatum in abaco, sed tollet ex eo velum, quod complicatum ad abacum ipsum reportabit.

14. Celebrans accipiet ostensorium et ponet illud super corporali et quin inclinet ipsum, ponet in eo lunulam cum s. Hostia, claudet crystallum, collocabit ostensorium in medio corporali versus partem posteriorem Altaris, postea continuabit Missam ritu superius declarato in Coena Domini num. 39. cap. IV. huius libri.

15. Clericus primus referet ad abacum, vel etiam in sacrarium, calicem postquam illum Celebrans contexerit.

16. Completa Missa, Celebrans de Altari descendet, faciet in pavimento genuflexionem duplicem ad SS. Sacramentum, accipiet biretum quo caput cooperiet, quum fuerit extra conspectum SS. Sacramenti, et praecedentibus tribus clericis, in sacrarium revertetur.

17. Remanebunt genibus flexis ad adorationem SS. Sacramenti duo quatuorve confratres et reliqui attendent ad processionem cum quiete ordinandam.

18. Celebrans reversus in sacrarium, primo ac tertio clerico adiuvantibus eum, dimittet planetam et manipulum, induetur pluviali albi coloris et caput bireto cooperiet. Secundus clericus accipiet thuribulum cum igne et naviculam.

19. Distribuuntur interea confratribus candelae vel intorticia accensa, baldachinum tradetur senioribus Confraternitatis vel aliis ad quos spectare poterit, et laternae hostiles, accensis earum candelis, tradentur confratribus huic rei delegatis, qui consistent prope baldachinum.

20. Celebrans praecedente secundo clerico cum thuribulo et medius inter primum ac tertium, qui hinc inde fimbriam pluvialis eius elatam sustinebunt, exhibit de sacrario, et procedet ad Altare. In conspectum SS. Sacramenti quum venerit, nudato capite biretum tradet primo clerico, qui deinde illud ponet in abaco.

21. Ad Altare progressi, secundus clericus recedet versus

latus Epistolae, et omnes una cum Celebrante genuflexionem duplicem facient in pavimento. Celebrans assurget et medius inter supradictos clericos genua submittet in medio gradu infimo et brevi tempore orabit.

22. Celebrans cum primo ac tertio clerico consurget. Primus sine osculis ei ministrabit incensum, quod ipse Celebrans sine benedictione iniiciet in thuribulum a secundo ipsi praesentatum: Tertius in hac actione accedet ad dexteram Celebrantis eique fimbriam dexteram pluvialis sublevabit.

23. Celebrans rursus submittet genua medius inter primum ac tertium clericum, secundus autem cum thuribulo geniculabit a dexteris primi, cui thuribulum tradet. Celebrans accepto thuribulo a primo clerico, SS. Sacramentum thurificabit. Primus et tertius fimbrias pluvialis eius sublevabunt. Celebrans post thurificationem restituet thuribulum primo clerico, hic secundo.

24. Clericus tertius assurget, accipiet Crucem processionalem et cum ipsa subsistet in aditu presbyterii conversus ad Altare.

25. Clericus primus perget ad abacum, ubi deponet biretum Celebrantis, accipiet velum humerale et imponet ipsum humeris Celebrantis et ante pectus eius alligabit.

26. Celebrans ascendet in suppedaneum Altaris, genuflectet, assurget, Ostensorium convertet, ut quum delaturus erit ipsum, pars anterior eiusdem respiciat processionem, manus cooperiet extremitatibus anterioribus veli humeralis et accepto Ostensorio manu dextera ad nodum et sinistra infra pedem, se convertet super sinistram suam ad populum et intonabit hymnum *Pange lingua* vel intonabitur a cantoribus huic rei designatis.

27. Ad cantum primae strophae remanebunt omnes genibus flexis, excepto Celebrante, secundo clerico cum thuribulo ac tertio sustinente Crucem processionalem.

28. Postea proficiscetur processio extra ecclesiam ordine sequenti:

29. Praecedet vexillum sive aliud insigne, quo utetur Confraternitas, deinde Confratres bini, manu sustinentes candelam vel intorticiam, tum clericus tertius gestans Crucem processio-

nalem, sequetur secundus cum thuribulo, ultimo loco Celebrans sub baldachino gestans SS. Sacramentum et a sinistris ipsius incedet primus clericus, qui fimbriam pluvialis eius elatam sustinebit. A lateribus extra baldachinum incedent duo vel quatuor Confratres sustinentes laternas hastiles cum luminibus accensis. Populus processionem ordinate sequetur.

30. Confratres incedentes dextrorsum, candelam seu intorticiam sustinebunt dextera et sinistram applicabunt pectori; qui incedent sinistrorsum, sinistra sustinebunt candelam sive intorticiam, dexteram pectori applicabunt. Clericus thuriferarius, incedendo agitabit leviter thuribulum, et quum opus fuerit, incensum in eo renovabit. Ex delatoribus baldachini primus seu dignior sustinebit primam hastam a dexteris Celebrantis, secundus primam a sinistris, tertius secundam a dexteris Celebrantis, quartus secundam a sinistris et ita de reliquis, si plusquam quatuor hastae baldachini fuerint. Celebrans cum primo clerico submissa voce recitabit hymnos et psalmos analogos, vel etiam poterit sequi cantum ceterorum.

31. Toto processionis tempore canentur hymni et psalmi a Rituali praescripti. Item sonabunt festivo more campanae, nec sonare desierint, nisi quum functio absoluta fuerit.

32. Si processio factura sit stationem in aliquo templo sive oratorio, aut apud Altare in via erectum, disponentur in duos ordines a lateribus Confratres, quos inter genuflexos transibit Celebrans cum reliquis superius notatis. Ad Altare quum pervenerint, clericus cum Cruce subsistet stans versus partem Evangelii, thuriferarius autem versus partem Epistolae: delatores baldachini et qui sustinebunt laternas hastiles recedent in alterutrum latus. Celebrans ascendet ad Altare et primus clericus fimbrias anteriores eius vestium sustollet. Celebrans ponet Ostensorium super Altare vertens partem anteriorem illius versus populum, genuflexionem faciet in suppedaneo et conversus ad suum latus sinistrum, de Altari descendet ac geniculabit in gradu infimo et velum humerale deponet. Postea assurgens et incensum demittet in thuribulum, ut superius innuimus, et rursus genibus flexis cantabit ✕. *Tantum ergo* deinde alterum *Ge-*

nitiori Genitoque et SS. Sacramentum thurificabit. Postea cantato *ꝫ. Panem de coelo etc.* assurget, cantabit orationem *Deus, qui nobis etc.* cum conclusione brevi *Qui vivis et regnas in saecula saeculorum* et rursus geniculabit. Imponetur iterum eius humeris velum humerale, ascendet ad Altare, recipiet ut antea SS. Sacramentum et processio rursus ordinabitur.

33. In quo loco subsistet processio, si tamen fiet statio, aequum esset ut adesset ignis in foculo substituendus in thuribulum,

34. Quum processio redierit ad ecclesiam, unde profecta erit, delator vexilli, qui anteibit Confraternitati, reponet illud in eodem loco, quo praeparatum fuerat; Confratres ordinabuntur circa Altare extra presbyterium in unum pluresve ordines dispositi ibique procumbent in genua formantes semicirculum ita ut seniores adstent proximi ad ingressum presbyterii et minus antiqui versus parietes ecclesiae. Tertius clericus delator Crucis deponet eam in latere Evangelii, ubi erat initio functionis, et se addet Celebranti a sinistris, transeunte ad huius dexteram primo clerico, secundus cum thuribulo recedet versus cornu Epistolae intra presbyterium et delatores baldachini ac laternarum hastilium consistent in aditu presbyterii, quum autem ingressus in presbyterium Celebrans erit, reportabunt baldachinum et laternas hastiles quo loco erant a principio: Celebrans ascendet ad Altare, primo ac tertio clerico fimbrias anteriores vestium eius sublevantibus.

35. Celebrans, conscenso suppedaneo, ponet SS. Sacramentum in medio Altaris super corporali, partem anteriorem Ostensorii versus populum convertens. Deinde genuflexionem faciet et conversus super sinistram suam de Altari descendet aliquantulum recedens versus cornu Evangelii, ne tergum vertat Sacramento, et in infimo gradu geniculabit medius inter duos clericos praedictos.

36. Genuflexus deponet velum humerale, adiuvantibus eisdem clericis, tum assurget una cum ipsis et ordine supradicto demittet incensum in thuribulum, quo facto rursus genua submittent.

37. Cantabitur γ . *Tantum ergo* cum altero *Genitori Genitoque* et interea Celebrans, ut supra, thurificabit SS. Sacramentum, postea secundus clericus receptum a primo thuribulum reportabit in sacrarium vel deponet apud abacum, ex quo accipiet libellum orationis et primo clerico tradet illum.

38. Cantato γ . *Panem de coelo* etc. assurget Celebrans et ex libro, quem ante eum sustinebunt primus ac tertius clericus, cantabit orationem *Deus qui nobis* etc. cum brevi conclusione *Qui vivis et regnas in saecula saeculorum*.

39. Clericus secundus librum receptum a primo reportabit ad abacum, apud quem genua submittet; primus autem imponet humeris Celebrantis velum humerale, quod tertius ante pectus eius cohibebit.

40. Celebrans ascendet ad Altare et accepto SS. Sacramento, benedictionem populo impertietur, ut diximus cap. praecedenti num. 38 et 39.

41. Postea deposito Sacramento super Altari, genuflexionem faciet ac velum eius humeris detrahetur. Reponet Sacramentum in tabernaculo, vel si tota die expositum remanebit, exponet ipsum in throno seu baldachino praeparato super Altari. Clericus secundus deferet ad Altare claviculam tabernaculi, vel apponet scabellum gradatum, in quod possit ascendere Celebrans expositurus SS. Sacramentum.

42. Deinde idem clericus accipiet biretum Celebrantis et tradet ipsum primo.

43. Si expositum in throno erit SS. Sacramentum, Celebrans postquam descenderit de Altari, genua submittet in medio gradu infimo ac brevi tempore orabit; tum assurget et facta in pavimento genuflexione duplici, praecedente secundo clerico et medius inter primum ac tertium, qui fimbrias pluvialis eius elatas sustinebunt, redibit in sacrarium, caput bireto cooperiens, quum extra conspectum fuerit SS. Sacramenti.

44. Sin intra tabernaculum reconditum fuerit SS. Sacramentum, Celebrans postquam de Altari descenderit, genuflexionem simplicem in pavimento faciet ac bireto capite cooperto, in sacristiam redibit ordine iam descripto.

45. Celebrans in sacrario, adiuvantibus clericis, sacra indumenta dimittet.

46. Profecto ex Altari Celebrante, Confratres extinguunt candelas sive intorticia, quae reddent illis, a quibus acceperint initio, vel ordinatim in sacristiam redibunt ante Celebrantem, ibique candelas vel intorticia extinguunt, praesertim si expositum sit SS. Sacramentum.

47. Hoc casu curabit Parochus, ut semper adsit qui successive orent ante SS. Sacramentum expositum, et unus saltem clericus superpellicio indutus, qui curam gerat de cereis in Altari ardentibus.

48. Tota octava huius solemnitatis exponetur aliquandiu singulis diebus SS. Sacramentum et expositio complebitur benedictione, observando ritum in expositione praescriptum, ut superius cap. VIII. declaratum est.

DE CETERIS PROCESSIONIBUS

CAPUT X.

1. **Q**uamvis tenuissimus sit Cleri numerus in quibusdam paroeciis, praesertim ruralibus, non tamen eximitur Parochus a peragendis Processionibus praescriptis, cuiusmodi sunt illae quae fiunt in maioribus et minoribus Litanis et ceterae extraordinariae quas edicit Episcopus, aut quae usu sancitae sunt, praecipue in festo Sancti Patroni.

2. Quapropter processiones faciendae festo die S. Marci et reliquis tribus diebus praecedentibus solemnitatem Ascensionis Dominicae, praeragentur ritu, quem heic subiicimus.

3. In Dominica seu festo praecedente, cohortatio fiet ad populum, ut interveniat processioni et indicabitur hora, qua ipsius fiet initium.

4. Edicetur etiam Confratribus, ut processioni interveniant induti sacco.

De rebus praeparandis

5. In fronte Altaris statuetur pallium violaceum et eiusdem coloris praeparabitur in sacrario planeta pro Missa post processionem celebranda.

6. In cornu Evangelii prope Altare praeparabitur Crux processionalis.

7. In abaco a latere Epistolae disponentur quae opus sunt ad Missam.

8. In sacrario, praeter paramenta superius indicata pro Missa, aderunt quatuor superpellicea, unum scilicet pro Celebrante, reliqua pro tribus clericis, pluviale violaceum cum stola eiusdem coloris pro Celebrante et Rituale.

In functione

9. Hora praestituta signum dabitur festivo campanarum sono, ut populus in ecclesiam colligatur. Coibunt etiam in ecclesiam Confratres cum Cruce vel alio signo, quod in processione solebunt deferre, et disponentur in ordinem ad balastrium seu cancellos extra presbyterium. Clerici in sacrario sibi induent superpelliceum supra vestem talem. Clericus tertius accendet sex cereos Altaris et reliqui duo adiuvabunt Celebrantem induentem sibi superpelliceum, stolam et pluviale violaceum. Primus clericus accipiet etiam Rituale.

10. Quum omnia disposita erunt, Celebrans cum clericis, facta reverentia ad Crucem vel ad imaginem principalem sacrarii, proficiscentur ad Altare. Anteibit clericus tertius iunctis manibus, sequetur Celebrans capite bireto cooperto medius inter primum et secundum clericum, qui fimbrias pluvialis eius elatas sustinebunt.

11. Quum devenerint ad Altare, clericus tertius subsistet versus cornu Evangelii, et Celebrans cum reliquis duobus clericis ante Altare. Celebrans caput nudabit bireto, quod tradet primo clerico, et hic accipiet illud cum osculis consuetis. Cele-

brans cum clericis genuflexionem conficiet ad SS. Sacramentum, quod ibi custodietur in tabernaculo. Nisi aderit Sacramentum, Celebrans reverentiam ad Crucem faciet, clerici genuflexionem.

12. Celebrans cum primo et secundo clerico stabunt ante Altare in medio gradus infimi et Celebrans e Rituali, quod ei tradet primus clericus, incipiet alta voce recitare antiphonam *Ecce Domine*, quam etiam clerici prosequuntur eodem vocis tono.

13. Clericus tertius accipiet Crucem processionalem et consistet in ingressu presbyterii, facie versa ad Altare.

14. Post antiphonam praedictam subiungetur a Celebrante et a clericis ✠. *Deus venerunt gentes* etc. *Gloria Patri* cum *Sicut erat* ac repetetur antiphona *Ecce Domine* etc. et advertatur quod non est addendum *Alleluia*, quia nullomodo praescribitur a Rituali, quamquam processiones istae celebrentur tempore Paschali.

15. Repetita praedicta antiphona, Celebrans et duo clerici in genua procumbent et cum eis omnes adstantes, excepto tertio clerico, qui gestabit Crucem, tum incipientur Litaniae, quae continuabuntur usque ad totum versiculum *Sancta Maria ora pro nobis*, qui repetetur idem ab adstantibus.

16. Assurget Celebrans, clerici et reliqui omnes et processioinis initium fiet.

17. Praecedent Confratres, quos anteibit unus ex ipsis qui gestabit vexillum seu signum proprium Confraternitatis. Sequuntur Confratres bini, incedentibus senioribus ipsorum propius Crucem Cleri. Post eos incedet tertius clericus cum Crucis processionali; post Crucem Celebrans capite bireto cooperto medius inter reliquos duos clericos, qui fimbrias pluvialis eius sustinebunt. Etiam his duobus clericis licebit uti bireto extra ecclesiam. Populus sequetur Celebrantem.

18. In processione recitabuntur vel canentur Litaniae et populus respondebit repetens eosdem versiculos.

19. Si processio stationem faciet in alia ecclesia, quae occurrat in itinere, abrumpetur cantus vel recitatio Litaniarum

et Celebrans progressus ante Altare huius ecclesiae, deposito bireto, recitabit antiphonam, versiculum et orationem de Sancto Patrono. Advertatur, quod processioni non licet stationem facere in ecclesiis vel cappellis, in quibus celebrare Missam non licet, seu quod ita constructae sint ab origine, seu suspensae ab ecclesiastica auctoritate propter indecorum ipsarum statum.

20. Notandum etiam, quod nisi Celebrans duobus saltem uti possit clericis, qui sibi assistant, non induetur pluviali in istis processionibus, sed stola solummodo supra superpelliceum.

21. Revertente in ecclesiam processione, Confratres in genua procumbent ordinatim circa balastrium extra presbyterium; tertius clericus deponet Crucem et Celebrans medius inter clericos praedictos geniculabit ante Altare in medio gradu infimo et recitabit preces orationesque in Rituali notatas.

22. Completa orationum recitatione, redibit in sacrarium, se parabit pro celebranda Missa, quae congruet processioni celebratae in Litanis maioribus et minoribus, tum exordietur Missam, cui assistant clerici et confratres, ut supra dictum est, et aequum esset ut populus etiam rei divinae adesset.

23. Methodus a nobis indicata ad exequendas processiones maiorum minorumque Litaniarum, poterit servari et in aliis processionibus in Rituali Romano praescriptis si eas exequi aliquando necesse sit.

24. Si erit in more positum, ut fiat etiam processio qua die celebratur festum de Sancto Patrono, poterit retineri methodus descripta, cum ea tamen animadversione, quod color paramentorum debet congruere classi, ad quam pertinet Sanctus, et quum deferantur in processionem Reliquiae vel imago ipsius Sancti, Confratres sustinebunt candelas accensas, et in processione hymnus de Sancto cantabitur.

DE EXEQIIS

CAPUT XI.

1. **P**arochus curabit ut in qua domo adsit cadaver, in promptu sit vasculum aquae benedictae cum aspersorio. Deinde superpellicio indutus et stola nigri coloris, gestans manu Rituale et praecedente clerico cum Cruce processionali, proficiscetur ad domicilium defuncti.

2. Clericus cum Cruce ingressus in cubiculum, in quo iacebit cadaver, collocabit eam ad caput defuncti applicitam parieti et accedet ad dexteram Parochi, a quo accipiet biretum et sine osculis ministrabit ipsi aspersorium.

3. Parochus subsistet ad pedes cadaveris, nudabit caput inclinationem faciet ad Crucem, et asperso cadavere in medio, a sinistris et a dextris suis nihil dicens, immediate incipiet antiphonam *Si iniquitates* cum psalmo *De profundis*, quem recitabit solus vel alternatim cum clerico. In fine psalmi dicet *✠. Requiem aeternam dona ei, Domine. Et lux perpetua* etc. et repetetur tota antiphona *Si iniquitates observaveris, Domine* etc.

4. Clericus, ministrata aqua benedicta et bireto restituto Parocho, rursus accipiet Crucem eamque sustinens respondebit, ut supra, Parocho in recitatione psalmi praedicti.

5. Parochus iubebit a lecticariis super feretro efferrī cadaver.

6. Quum iam humeris suis lecticii imposuerint feretrum cum cadavere, Parochus egressus e ianua, Rituale sinistra, candelam accensam dextera sustinens, intonabit antiphonam *Exultabunt Domino* cum psalmo *Miserere mei, Deus* etc. quem prosequetur elata voce et cum pausa vel solus, vel cum clerico, concludens hunc psalmum et reliquos praescriptos cum *✠ Requiem aeternam* etc.

7. Ut ventum erit in ecclesiam, clericus collocabit Crucem

in basi ibi praeparata ad caput defuncti, et Parochus ingrediens in ecclesiam, desinet recitare psalmos et dicet totam antiphonam *Exultabunt Domino ossa humiliata.*

8. Deposito in ecclesia feretro, Parochus recitabit *ñ. Subvenite sancti Dei* etc. ut in Rituali, quo absoluto, extinguet candelam et praecedente clerico cum Cruce processionali, procedet ad Altare pro recitando officio.

9. In presbyterio disponentur duo scabella, alterum in latere Evangelii pro Parocho, alterum in latere Epistolae pro clerico, unum e regione alterius.

10. Officium recitabitur integrum cum invitatorio, tria nocturna et Laudes alternatim a Parocho cum clerico, et hic suo loco manens, nec procedens in medium, recitabit invitatorium, versiculos et lectiones. In stando et sedendo observabitur quod alibi traditum est, videlicet invitatorium recitabunt stantes, psalmos cum antiphonis sedentes, *Pater noster* ante lectiones stantes et in recitatione lectionum Parochus sedebit itemque in respondendo ad responsoria. *Benedictus* recitabitur stando et preces in fine dicentur genibus flexis, Parochus autem assurget pro recitanda oratione.

11. Post officium celebrabitur Missa in suffragium defuncti, in qua nihil notandum occurrit, utpote privata.

12. Clericus praeparabit pluviale nigri coloris super aliquo scabello in latere Epistolae et praeparabit etiam prope cadaver alterum scabellum vel parvum abacum cum vasculo aquae benedictae et cum aspersorio, cum Rituali, cum thuribulo, et navicula, et statuet basim pro Cruce processionali ad caput cadaveris.

13. Sacro peracto, Celebrans a latere descendet de cornu Epistolae, ibique deposita planeta et manipulo, induet sibi pluviale et accepto bireto cooperiet caput ac sedebit in scabello, expectans dum clericus statuæt basim pro Cruce processionali ad caput cadaveris et praeparet ignem in thuribulo, vasculum et Rituale in abaco seu scabello posito prope cadaver, ut superius notatum est.

14. Praecedente clerico cum Cruce, Celebrans in medium

ibit ante Altare, ubi caput nudabit et facta profunda reverentia ad Crucem, vel genuflexione ad Sacramentum, iunctis manibus et capite cooperto procedet ad feretrum et subsistet ad pedes defuncti, facie versa ad Crucem sitam in basi ad caput cadaveris.

15. Clericus firmata Cruce in basi, accedet ad sinistram Parochi, biretum accipiet ab eo et ponet super mensa seu scabbello et tradet ipsi Rituale.

16. Parochus alta voce recitabit orationem *Non intres in iudicium* etc. et responso a clerico in fine *Amen* prosequetur eadem voce R. *Libera me, Domine, de morte aeterna* etc.

17. Responsorio absoluto, clericus cum thuribulo accedet ad dexteram Celebrantis, qui demittet incensum in thuribulum cum benedictione et immediate dicit *Kyrie eleison*, clericus *Christe eleison* et uterque simul *Kyrie eleison*.

18. Parochus intonabit *Pater noster* et reliqua prosequetur secreto, accipiet a clerico aspersionem et procedens a dextris suis aspersionem peraget super cadaver circa feretrum, advertens ut reverentiam faciat ad Crucem processionalem, quum ante eam transibit. Reversus ad locum suum restituet aspersionem clerico et ab ipso accipiet thuribulum, quo adolebit cadaver eodem modo quo illud aspersionem. Clericus in aspersione et incensatione sublevabit fimbriam dexteram pluvialis Celebrantis et advertet, ut genuflectat ad Crucem processionalem, dum Celebrans reverentiam faciet.

19. Reversus Celebrans ad locum suum reddet thuribulum clerico, a quo accipiet Rituale et subiunget versiculos *Et ne nos inducas* etc. et orationem *Deus, cui proprium est misereri* etc.

20. Post orationem, si cadaver efferendum sit ad sepulcrum clericus tradet biretum Celebranti, et accepta Cruce processionali, proficiscetur ad Coemeterium, quem sequentur Celebrans et lectionarii cadaver portantes. Parochus recitabit antiphonam *In paradisum* etc. ac si locus longe aberit, addet aliquot psalmorum poenitentialium vel gradualium cum R. *Requiem aeternam* in fine.

21. Ut ventum erit ad locum sepulturae, clericus firmabit crucem in basi ad caput cadaveris et vadet ad dexteram Parochi, qui consistens ad pedes cadaveris nudabit bireto caput, recitabit antiphonam *Ego sum* et canticum *Benedictus*, quod prosequetur alternatim cum clerico, et in fine adiciet integram antiphonam *Ego sum resurrectio* etc. Postea dicet versiculos *Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Pater noster*; reliqua prosequetur secreto. Interea accepto a clerico aspersorio, asperget cadaver in medio, a sinistris et a dextris suis, non recedens de loco suo, et aspersorio restituto clerico, subiunget ꝛ. *Et ne nos inducas* etc. et orationem *Fac, quaesumus, Domine* etc. Dicet in fine *Requiem aeternam* etc. Crucis signum dextera faciens versus cadaver, et recitato cum clerico *Requiescat in pace* ꝛ. *Amen*, complebit exequias cum altero versiculo *Anima eius* etc. et a clerico respondebitur *Amen*.

22. Clericus reddet biretum Parocho et recepta Cruce processionali, simul cum Parocho sequente ipsum, redibunt in sacrarium recitantes interea psalmum *De profundis* cuius in fine repetetur sola antiphona *Si iniquitates* etc.

23. In exequiis parvulorum eadem fere methodus servabitur, quam tamen breviter innuemus.

24. In qua domo iacebit cadaver iubebitur deferri vasculum aquae benedictae cum aspersorio, et aderit tabula super quam Crux ponatur.

25. In ecclesia autem preparabitur parva mensa, in qua poni possit Crux ad caput cadaveris et in eadem mensa poterit praeparari etiam vasculum aquae benedictae cum aspersorio et thuribulum cum navicula.

26. Si cadaver ex ecclesia offerendum sit ad sepulturam sive ad Coemeterium, praeparabitur in ecclesia scabellum in quo ponetur Crux et in Coemeterio aderit alterum scabellum pro Cruce et aqua benedicta in vasculo cum aspersorio ac thuribulum cum navicula.

27. Parochus indutus superpelliceo et stola albi coloris, Rituale manu gestans et capite cooperto, praecedente clerico, qui deferet Crucem processionalem sine hasta, adibit domum, in qua aderit cadaver parvuli.

28. Ingressus clericus in cubiculum, in quo iacebit cadaver, deponet Crucem super tabula ad caput ipsius cadaveris, accedet deinde ad dexteram Parochi, ab eo accipiet biretum et ipsi tradet aspersorium.

29. Parochus consistens ad pedes cadaveris, asperget ipsum in medio, a sinistris et a dextris suis et aspersorio reddito clerico, intonabit statim antiphonam *Sit nomen Domini*, recitabit psalmum *Laudate pueri Dominum* cum *Gloria Patri* in fine et repetet integram antiphonam *Sit nomen Domini benedictum* etc. Poterit alternatim cum clerico praedictum psalmum recitare.

30. Clericus recepto a Parocho aspersorio, et ipsi reddito bireto, redibit ad accipiendam Crucem, nec discedet nisi quum repetita erit indicata antiphona.

31. Parochus dextera sustinens candelam accensam, sinistra Rituale, iubebit efferri domo cadaver, quumque feretum cum cadavere humeris suis imposuerint lecticarii, incipiet elata voce recitare psalmum *Beati immaculati in via* etc. et reliquos in Rituali notatos cum *Gloria Patri* in fine.

32. Ad ecclesiam quum venerit, Parochus cessabit a psal-morum recitatione et clericus ponet Crucem super scabello, ad caput cadaveris, et redibit ad dexteram Parochi, a quo accipiet biretum.

33. Deposito in ecclesia cadavere, Parochus dicet antiphonam *Hic accipiet* et psalmum *Domini est terra* etc. cum *Gloria Patri* alternatim cum clerico, postea recitabit integram antiphonam *Hic accipiet benedictionem* etc. Deinde subiunget *Kyrie eleison* etc. cum precibus et oratione *Omnipotens et mitissime Deus* etc.

34. Clericus tradet Parocho biretum, recipiet Crucem et cadaver ad Coemeterium sive ad sepulturam deferetur. Parochus recitabit antiphonam *Invenes*, caput bireto cooperiet et sequetur clericum recitans psalmum *Laudate Dominum de coelis* etc. cum *Gloria Patri* in fine et repetet integram antiphonam *Invenes et virgines* etc.

35. Ad locum sepulturae quum devenerit, clericus ponet Crucem in scabello praeparato, accedet ad dexteram Parochi et ab ipso accipiet biretum, quod deponet in eodem scabello.

36. Parochus subiunget *Kyrie eleison* cum reliquis precibus et cum oratione *Omnipotens sempiterne Deus* etc.

37. Tum Parochus tradet Rituale clerico, qui praesentabit ei thuribulum et ille in hoc demittet incensum cum benedictione consueta. Postea accipiet a clerico aspersorium, quo asperget cadaver, deinde sepulturam in medio, a dexteris et a sinistris suis: tum restituto clerico aspersorio, accipiet ab eo thuribulum et adolebit cadaver ac sepulturam eodem modo quo aspererit et reddito clerico thuribulo, recipiet ab eo biretum et Rituale.

38. Clericus resumet Crucem et sequente Parocho redibit ad ecclesiam. Parochus recitabit antiphonam *Benedicite* cum ipso cantico, cuius in fine repetet antiphonam *Benedicite Dominum* etc. Quum devenerint ante Altare, clericus consistet a sinistris Parochi, qui stans ante Altare, nudato capite, subiiciet *Dominus vobiscum* R. *Et cum spiritu tuo* et orationem *Deus qui miro ordtne* etc. Post haec redibit in sacrarium, ubi deponet stolam et superpelliceum.

39. Si in exequis tam adultorum, quam infantium transfereendum cadaver non erit ad Coemeterium, functio in eo loco prescripta fiet in ecclesia.

40. Functiones, quas in exequiis adultorum innuimus, peragendaes sunt ordine statuto; poterunt tamen separari altera ab altera, si ratio sufficiens id requirat: Missa autem cum absolutione coniuncta esse debet.

41. Notandum denique, ut sequenti lib. IV. cap. XI. declarabitur, quod abusivus est ritus celebrandi Missam Angelorum in exequiis infantium et ideo ab Ordinario loci prohibendus.

DE SACRA VISITATIONE

CAPUT XII.

1. **A**cturi de pastoralis Visitatione dioecesis lib. VI. cap. XXXV declarabimus, quod in exiguis vicis dioecesis ritus iste quo meliori modo poterit, peragetur. Exoptantes ut hoc nostrum opus, quoad fieri potest, utile quaquaversus evadat innuemus quid peragi possit in parocciis ruralibus, sufficienti numero Cleri destitutis, quum Visitatio pastoralis ab Episcopo ordinatio fiet.

2. Praeparabitur hospitium pro Episcopo et Convisitatoribus in domo parochiali vel in alia, et Parochus admonebit populum, ut praesto sit ad excipiendum Episcopum. Disponet eos, quibus sacra Confirmatio conferenda erit et ipsorum Compatres, in promptu habebit eorum catalogum et monebit eosdem ut hora praestituta adsint in ecclesia pro administratione illius Sacramenti. In promptu etiam habebit libros parociales et in quibus relata sunt legata pia ac reliqua omnia, de quibus admonitus fuerit in denunciatione, a Cancellaria Episcopali praemissa pro S. Visitatione. Die praecedente adventum Episcopi pulsabuntur festivo more omnes campanae, ut ipsarum sono nuncietur populo Episcopum postridie adfuturum, ut suo officio fungatur.

Quae sint praeparanda

3. Ecclesia instruetur et exornabitur, ut fieri solet festivi diebus.

4. In limine ipsius praeparabitur parvum tapetum, et pulvinar, in quo geniculabit Episcopus.

5. In Altari maiore aderit SS. Sacramentum reconditum intra tabernaculum ornatum conopoeo albi coloris. Pallium quoque Altaris erit albi coloris, gradus contegentur tapeto et in Altari ipso praeter tobaleas et sex candelabra cum candelis et Cruce media inter illa, corporale cum clavicula tabernaculi

explicabitur in medio, atque in latere Epistolae legile cum Pontificali pro recitandis a Parocho versiculis et oratione. Si deerit Pontificale poterit adhiberi hic ipse liber, in quo ad maiorem commoditatem notamus preces in S. Visitatione recitandas. Ad Crucis pedes vel loco tabellae seu chartagloriae statuatur canon apertus, si haberi poterit ut adhibeatur in benedictione.

6. In suppedaneo a latere Evangelii praeparabitur pro Episcopo faldistorium cum tegumento albi coloris, si haberi poterit, sin minus, sedes decora cum fulcimentis. Si Episcopus celebraturus sit Missam, sedes vel faldistorium ponetur seorsim, ut tempore debito collocetur in suppedaneo.

7. In latere Epistolae praeparabitur abacus coopertus alba tobalea, in quo disponetur stola albi coloris pro Episcopo, scotula cum candela, pontificale vel hic liber pro Episcopo, velum humerale album, duo intorticia, stola nigri coloris pro Episcopo, formula absolutionis et altera Indulgentiae in pagella vel in libello et stola albi coloris pro Parocho. Si Episcopus celebraturus sit Missam lectam, praeparabuntur in abaco omnia quae ad Missam opus sunt.

8. Ante Altare praeparabitur genuflexorium cum strato et cum pulvinis.

9. In sacrario vasculum aquae benedictae cum aspersorio thuribulum cum navicula et exigua imago Crucifixi in pelvicula cooperta velo albo ac superpellicea pro Parocho et pro clericis.

10. Si clerici numero quatuor non erunt, prope portam ecclesiae praeparabitur parvus abacus coopertus alba tobalea, et super ipso aderit vasculum aquae benedictae cum aspersorio et imago Crucifixi albo velo contacta.

11. Praeterea in sacrario Crux processionalis et supellectiles sacrae ab Episcopo visitandae. Aderunt etiam claves fontis baptismalis, armarii in quo Olea sancta et alterius in quo s. Reliquiae custodiuntur.

12. Si Coemeterium proximum erit ecclesiae, aperietur et lumina cerea prope sepulturas disponetur, accendenda ipso tem-

pore S. Visitationis. Sin longe aberit ab ecclesia, praeparabitur intra ecclesiam ipsam lodix funerea, seu pannus nigri coloris extendendus in medio super pavimento pro absolutione.

13. Prope domum, in qua hospitio exceptus erit Episcopus, in promptu erit baldachinum hastile albi coloris.

In functione

14. Hora praestituta pulsabuntur campanae et populus ad ecclesiam convocabitur. Si qua aderit Confraternitas, quae sacco utatur, aliqui ex Confratribus sacco induti inservient functioni, ut infra. Parochus induetur superpelliceo in sacrario et eodem tempore superpelliceum sibi induent quatuor clerici, quorum unus deferet Crucem processionalem, alter thuribulum, tertius vasculum aquae benedictae, quartus imaginem Crucifixi cooperatam, quam osculabitur Episcopus in limine ecclesiae.

15. Parochus cum clericis, praecedentibus confratribus, si aderunt, vel primariis viris loci, procedent ad hospitium quo exceptus erit Episcopus. Tres illi clerici cum vasculo, cum thuribulo et cum imagine Crucifixi subsistent in limine ecclesiae a dextera ingressus.

16. Nisi aderunt quatuor clerici, praeparabitur vasculum cum aspersorio et Crucifixus super parvo abaco posito prope portam, ut superius innutum est, et prope portam consistet clericus cum thuribulo et alter accipiet Crucem processionalem.

17. Parochus, praecedentibus clerico cum Cruce et confratribus ante Crucem, procedet ad hospitium Episcopi et ascendet ad ipsum; Crux subsistet ad ostium domus et confratres accipient baldachinum. Episcopus indutus rochetto et mozzetta deveniet ad ecclesiam.

18. Praebiunt aliqui confratres, post eos clericus cum Cruce, sequetur Parochus, ultimo loco sub baldachino sustento a confratribus vel a praecipuis paroeciae viris. Episcopus, quem sequentur Convisitatores induti veste talari cum pallio, nisi ex privilegio uti possint alio habitu distincto. Sequetur eos populus, primo viri postea foeminae.

19. In itinere a domo praedieta ad ecclesiam cantabitur vel recitabitur alternatim canticum *Benedictus Dominus Deus Israel* etc. et alii psalmi.

20. Quum ventum erit ad portam ecclesiae, clericus gestans Crucem se convertet ad Episcopum, qui capiti detrahet biretum et pileolum ac geniculabit in pulvino ibi praeparato.

21. Parochus a clerico vel ex abaco accipiet Crucifixum et detracto velo, quo coopertus erit, porriget ipsum osculandum Episcopo, et rursus velo coopertum Crucifixum restituet clerico vel reponet super abaco, et Episcopus assurget.

22. Unus e clericis amovebit pulvinum, in quo geniculaverit Episcopus. Postea Parochus accipiet aspersionem et cum osculis consuetis tradet illud Episcopo, qui accepto aspersione, signabit primo seipsum, deinde asperget adstantes intra et extra ecclesiam et aspersionem Parochus restituet.

23. Postea Parochus accipiet naviculam et incensum eum osculis ministrabit Episcopo, dicens *Benedicite Reverendissime Pater*. Episcopus cum benedictione immittet incensum in thuribulum, quod ei praesentabitur a clerico genuflexo.

24. Parochus restituet naviculam clerico, et ab eo accipiet thuribulum, se sistet contra Episcopum et ipsum reverentia profunda salutans ante et postea, triplici ductu adolebit. Episcopus in thurificationis actu caput bireto cooperiet, et accipiet thurificationem iunctis manibus; post incensationem autem benedictionem Parochus donabit.

25. Clericus, qui thuribulum et alter, qui vasculum sustinebit, deferent haec ad Altare.

26. Postquam thurificatus erit Episcopus, procedetur ad Altare et cantabitur vel alta voce recitabitur a Parochus cum clericis antiphona sequens:

Ant. Sacerdos et Pontifex, et virtutum opifex, pastor bone in populo sic placuisti Domino.

27. Vel sequens responsorium.

Resp. Ecce Sacerdos magnus, qui in diébus suis plácuít Deo: Ideo iureiurádo fecit illum Dóminus créscere in plebem suam.

†. Benedicónem ómnium géntium dedit illi et testaméntum suum confirmávit super caput eius. Ideo iureiurádo fecit illum Dóminus créscere in plebem suam. Glória Patri et Filio et Spirítui Sancto. Ideo iureiurádo fecit, illum Dóminus créscere in plebem suam.

28. Interea de limine ecclesiae tolletur pulvinus et tapetum, in quo geniculaverit Episcopus.

29. Quum ad Altare ventum erit, clericus gestans Crucem, deponet ipsam prope latus Evangelii, Parochus procedet ad Altare, et prope abacum induet sibi stolam: Episcopus genua submittet in genuflexorio ibi praeparato et seorsim ponetur baldachinum hastile, quo in hac functione non opus est amplius.

30. Parochus subsistet in superiori latere Epistolae Altaris in gradu superiori, conversus a sinistris suis ad Episcopum ibique e Pontificali vel ex hoc ipso libro cantabit aut recitabit versiculos sequentes cum oratione, et clerici respondebunt ei

- †. Protéctor noster áspice Deus,
- ‡. Et réspice in fáciem Christi tui.
- †. Salvum fac servum tuum,
- ‡. Deus meus sperántem in te.
- †. Mitte ei, Dómine, auxiliúm de Sancto,
- ‡. Et de Sion tuére eum,
- †. Nihil proficiat inimícus in eo,
- ‡. Et fílius iniquitátis non appónat nocére ei.
- †. Dómine exaudi oratióne meam,
- ‡. Et clamor meus ad te véniat,
- †. Dóminus vobíscum
- ‡. Et cum spírítu tuo.

OREMUS

Deus humilium visitator, qui eos paterna dilectione consolaris: praetende societati nostrae gratiam tuam; ut per eos, in quibus habitas, tuum in nobis sentiamus adventum. Per Christum Dominum nostrum. *ñ.* Amen.

31. Oratione completa, Parochus exuet sibi stolam, quam super abaco deponet, Episcopus assurget de genuflexorio, procedet ad Altare et quum ascenderit ad ipsum, solemnem benedictionem populo impertietur, dicens *Sit nomen Domini* etc.

32. Si Episcopus celebraturus sit Missam lectam, descendet de Altari, se parabit et leget Missam de officio, quod fiet in die.

33. Lecto Evangelio, ponetur sedes vel faldistorium in cornu Evangelii et Episcopus ibi sedens homiliam ad populum habebit, docens eum de ratione et fine sacrae Visitationis.

34. Completa homilia, clericus ante Episcopum inclinatus recitabit elata voce *Confiteor*, faciens genuflexionem versus Episcopum ad illa verba *Tibi Pater* et ad altera *Te Pater*. Interea Parochus adstabit prope Episcopum lecturus formulam Indulgentiae, itemque prope Episcopum adstabant duo cappellani aut clerici cum scotula et libro pro formula absolutionis.

35. Episcopus stabit dum recitabitur *Confiteor*, quo completo sedebit. Parochus, facta ad Episcopum inclinatione, publicabit Indulgentiam formula sequenti:

Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Dominus N. Dei et Apostolicae Sedis gratia huius Sanctae N. Ecclesiae Episcopus dat et concedit omnibus hic praesentibus quadraginta dies de vera Indulgentia in forma Ecclesiae consueta. Rogate Deum pro felici statu Sanctissimi Domini nostri N. divina Providentia Papae N. Dominationis suae Reverendissimae et Sanctae Matris Ecclesiae.

36. Episcopus assurgat ac donabit absolutionem cum benedictione, dicens :

Précibus et méritis beátae Maríae semper Vírginis, beáti Michaélis Archángeli, beáti Joánnis Baptistae, Sanctórum Apostolórum Petri et Páuli et ómnium Sanctórum. Misereátur vestri omnipotens Deus, et dimíssis peccátis vestri, perdúcat vos ad vitam aetérnam. *ñ.* Amen.

Indulgéntiam, absolutiónem et remissiónem peccatórum vestrórum tríbuat vobis omnipotens et miséricors Dòminus. *ñ.* Amen.

Elevans oculos et manus, quas iunget ante faciem suam prosequetur :

Et Benedíctio Dei omnipotentis Patris ✠ et Filii ✠ et Spíritus ✠ Sancti descéndat super vos et máneat semper *ñ.* Amen.

37. Postea prosequetur Missam usque ad finem, dimittet paramenta et recitabit etiam preces pro gratiarum actione.

38. Sin Missam non celebrabit, largita populo benedictione, ut supra, habebit homiliam seu sermonem, post quem recitabitur *Confiteor* et Episcopus donabit absolutionem cum benedictione, ut supra.

39. Deinde ante Altare imponetur ei super mozzetam stola nigri coloris et parati aderunt prope ipsum duo clerici, alter cum vasculo, alter cum thuribulo ac tertius etiam cum libro.

40. Episcopus, facta ad Altare genuflexione, siquidem in eo custodietur SS. Sacramentum, convertetur ad populum super sinistram suam, animadvertens ne humeros directe vertat ad Altare, propterea quod, ut innuimus, ibi asservabitur SS. Sacramentum, ibique in presbyterio recitabit alternatim cum Parrocho et cum clericis sequentem

Ant. Si iniquitates et psalmum
De profundis clamavi etc.

In fine dicet

†. Réquiem aeternam dona eis, Dómine. Et lux perpétua
lúceat eis.

Repetet deinde totam

Ant. Si iniquitates observáveris, Dómine : Dómine, quis
sustinébit ?

Subiunget Kyrie eléison. Christe eléison. Kyrie eléison. Pa-
ter noster, et prosequetur secreto.

41. Aspersorium ipsi a Parocho tradetur, et asperget super
pavimentum presbyterii versus medium, a sinistris et a dextris
suis, tum aspersorium Parocho restituet. Postea incensum, mi-
nistrante Parocho, demittet cum benedictione consueta in thu-
ribulum, quod ante eum sustinebit clericus genuflexus, et ac-
cepto a Parocho thuribulo, thurificationem peraget eodem modo
ac aspersionem. Thuribulo reddito Parocho, subiunget sequentes
versiculos

- †. Et ne nos indúcas in tentatiónem.
- ‡. Sed libera nos a malo.
- †. In memória aetérna erunt iusti,
- ‡. Ab auditióne mala non timébunt.
- †. A porta inferi
- ‡. Erue, Dómine, ánimas eórum.
- †. Réquiem aeternam dona eis, Dómine.
- ‡. Et lux perpétua lúceat eis.
- †. Dómine, exáudi oratiónem meam.

☩. Et clamor meus ad te véniat.

✠. Dóminus vobiscum.

☩. Et cum spiritu tuo.

OREMUS

Deus qui inter Apostólicos Sacérdotes fámulos tuos Pontificáli fecisti dignitáte vigére: praesta, quaesumus, ut eórum quoque perpétuo aggregéntur consórtio. Per Christum Dóminum nostrum ☩. Amen.

42. Interea si deerit Coemeterium, vel si paullo longius aberit ab ecclesia, a duobus clericis vel confratribus praeparabitur in media ecclesia lodix fuherea seu pannus nigri coloris super pavimento.

43. Completa praedicta oratione, duo clerici cum vasculo et cum thuribulo praecedent alterum clericum, qui acceperit Crucem processionalem et vadent ad Coemeterium, vel in mediam ecclesiam, Episcopus cum Parocho et Convisitatoribus sequetur Crucem.

44. In accessu ad Coemeterium vel ad mediam ecclesiam cantabitur vel recitabitur ab ipsis elata voce sequens:

☩. Qui Lázarus resuscitásti a monuménto foetidum Tu eis, Dómine, dona réquiem et locum indulgéntiae.

✠. Qui ventúrus es indicáre vivos et mórtuos et saeculum per ignem. Tu eis, Dómine, dona réquiem et locum indulgéntiae.

45. Episcopus cum Parocho et reliquis recitabit submissa voce antiph. *Si iniquitates*. Psalmum *De profundis* etc. cum ✠. *Requiem aeternam* in fine et cum repetitione antiphonae. *Si iniquitates observaveris* etc. ut supra.

46. In Coemeterio, vel in ecclesia clericus cum Cruce sistet contra Episcopum versus portam ecclesiae et Episcopus

stabit a capite, adstante prope ipsum Parocho et duobus clericis cum vasculo et thuribulo.

47. Quum ibi erunt suo quisque loco, cantabitur vel recitabitur elata voce sequens :

℞. Libera me, Dómine, de morte aetérna in die illa treménda ; quando coeli movéndi sunt et terra ; dum véneris iudicáre saeculum per ignem. ✠. Tremens factus sum ego et tímeo, dum discússio vénerit atque ventúra ira. Quando coeli movéndi sunt et terra. ✠. Dies illa, dies irae, calamitátis et misériae, dies magna et amára valde. Dum véneris iudicáre saeculum per ignem. ✠. Réquiem aetérnam dona eis Dómine. Et lux perpétua lúceat eis: ℞. Libera me, Dómine, de morte aetérna in die illa treménda ; quando coeli movéndi sunt et terra : dum véneris iudicáre saeculum per ignem.

48. Dum cantabitur hoc responsum, vel in fine ipsius, si recitabitur, Parochus ministrabit Episcopo incensum, quod ipse cum benedictione usitata iniiciet in thuribulum, sustentum ante eum a clerico genuflexo. Ad ✠. *Requim aeternam* Responsorii, seu cantati seu recitati elata voce, Episcopus nullum Crucis signum dextera efficiet.

49. Post Responsorium Episcopus recitabit alternatim cum Clero *Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison*; deinde subiunget elata voce *Pater noster* et prosequetur submissa voce recitare.

50. Parochus porriget Episcopo aspersorium, quo asperget in medio, a sinistris et a dextris suis solum Coemeterii, vel pannum nigrum positum in pavimento ecclesiae et reddito Parocho aspersorio, accipiet ab eo thuribulum, quo incensabit eodem modo ac asperserit, et reddito thuribulo, subiunget sequentes :

✠. Et ne nos indúcas in tentatiónem.

℞. Sed líbera nos a malo.

- †. In memória aetérna erunt iusti.
 †. Ab auditióne mala non timébunt.
 †. A porta inferi.
 †. Erue, Dómine, ánimas eórum.
 †. Réquiem aetérnam dona eis Dómine.
 †. Et lux perpétua lúceat eis.
 †. Dómine exaudi orationem meam.
 †. Et clamor meus ad te véniat.
 †. Dóminus vobíscum.
 †. Et cum spírítu tuo.

OREMUS

Deus, qui inter Apostólicos Sacerdótes fámulos tuos Sacerdotáli fecisti dignitáte vigére: praesta quaesumus, ut eórum quoque perpétuo aggregéntur consórtio.

Deus, véniae largítor et humánae salútis amátor: quaesumus cleméntiam tuam, ut nostrae Congregatiónis fratres, propínquos et benefactóres, qui ex hoc saeculo transierunt, beáta María semper Virgine intercedénte, cum ómnibus Sanctis tuis, ad perpétuae beatitúdinis consórtium perveníre concédas.

Deus, cuius miseratióne ánimae fidélium requiescant, fámulis et famulabus tuis ómnibus hic et ubique in Christo quiescéntibus, dá propítius véniam delictórum: ut a cunctis reátibus absolúti, tecum sine fine laeténtur. Per Christum Dóminum nostrum. †. Amen.

- †. Réquiem aetérnam dona eis Dómine.
 †. Et lux perpétua lúceat eis.

Tum duo cantores vel Episcopus ipse elata voce una cum reliquis de Clero recitabunt.

✠. Requiéscant in pace. ☩. Amen.

51. Episcopus, dextera elata sed nullum proferens verbum, Crucis signum efficiet versus omnem Coemeterii partem, vel super pannum nigrum in ecclesia, et ordine eodem ac superius innutum est, redibunt ad ecclesiam vel ad Altare maius.

52. In reditu ad ecclesiam vel ad Altare recitabitur sine cantu et voce competenti psalmus *Miserere mei, Deus, secundum magnam* etc. cum v. *Requiem aeternam* etc. ☩. *Et lux perpetua* etc. in fine.

53. Ad Altare quum redierint, clericus ferens vasculum relinquet illud in abaco et ponet pulvinum in medio gradu infimo, in quo geniculabit Episcopus. Alter clericus cum thuribulo subsistet prope Altare a cornu Epistolae, et qui gestabit Crucem processionalem deponet eam a cornu Evangelii, accendet duo intorticia ac tradet ipsa sustinenda binis confratribus vel etiam duobus laicis extra presbyterium.

54. Episcopus progressus ante Altare, completa recitatione praedicti psalmi *Miserere* etc. stans ante Altare recitabit :

✠. Kyrie eléison. Christe eléison. Kyrie eléison.

✠. Pater noster, et prosequetur secreto.

✠. Et ne nos indúcas in tentatiónem.

☩. Sed libera nos a malo.

✠. A porta inferi.

☩. Erue, Dómine, ánimas eórum.

✠. Dómine exáudi oratiónem meam.

☩. Et clamor meus ad te véniat.

✠. Dóminus vobíscum.

☩. Et cum spírítu tuo.

OREMUS

Absolve quaesumus Dōmine, ánimas famulōrum famularū-
que tuárum ab omni vínculo delictōrum: ut in resurrectionis
glória inter Sanctos et Eléctos tuos resuscitáti respírent. Per
Christum Dōminum nostrum. ✠. Amen.

55. Postea Parochus detrahet Episcopo stolam nigri coloris, quam deponet in abaco, accipiet stolam coloris albi et imponet eam Episcopo, qui capiti detrahet pileolum et geniculabit super pulvino.

56. Tunc Parochus imponet sibi stolam albi coloris, ascendet ad Altare, explicabit corporale in medio, et accepta clavicula aperiet tabernaculum et colliget ex uno latere tentoriolum seu velum, si aderit in interiori tabernaculi parte. Genuflexionem faciet, paullulum conversus super dexteram suam ne tergum ad Episcopum vertat, descendet de Altari, sibi detrahet stolam et geniculabit a dexteris Episcopi.

57. Episcopus assurget et incensum, ministrante Parocho, sine benedictione demittet in thuribulum, quod sustinebitur a clerico stante.

58. Rursus geniculabit Episcopus in pulvino et accepto a Parocho thuribulo, incensabit SS. Sacramentum et Parocho thuribulum restituet.

59. Episcopus intonabit *Tantum ergo* quod canendo prosequetur populus et post inclinationem ad verba *Veneremur cernui*, assurget et pulvino a clerico de medio amoto, ascendet ad Altare cum Convisitatoribus, genuflexionem faciet, extrahet pixidem e tabernaculo seu ciborio, ponet in Altari, deteget, et inspiciet ac si opus fuerit, emanabit opportuna decreta, quae a Secretario S. Visitationis notabuntur.

60. Episcopus postquam visitaverit SS. Sacramentum, rursus cooperiet Pixidem, relinquens eam in Altari et Convisitatores recedent.

61. Parochus acceptum velum humerale albi coloris imponet humeris Episcopi genuflexi in suppedaneo eique ante pectus firmabit illud.

62. Cantabitur alter versiculus *Genitori Genitoque etc.* et Episcopus assurgens accipiet s. Pixidem, qua cooperta extremitatibus anterioribus veli humeralis impertietur triplicem populo benedictionem.

63. Benedictione impertita, Episcopus deponet Pixidem in Altari, genuflectet, de Altari descendet et rursus geniculabit super pulvino in medio gradu infimo ac velum humerale dimittet.

64. Parochus, imposita collo stola, claudet SS. Sacramentum intra tabernaculum, ut superius dictum est, et Episcopus post brevem orationem assurget, dimittet stolam albi coloris ac recepto pileolo et bireto, comitatus a Parocho et Convisitatoribus perget ad visitandum fontem baptismalem. Visitabit deinde Olea sancta et s. Reliquias in Sacrario. Poterit etiam prosequi visitationem sacrarum supellectilium, Altarium et ceterarum rerum, vel alia hora visitationem indicere, postremo ad suum hospitium a Parocho et reliquis comitatus redibit, ut in accessu ad ecclesiam.

In administratione Confirmationis

65. Parochus postquam certior factus erit de die et hora qua velit Episcopus hoc Sacramentum administrare, admonebit confirmandos et eorum compadres de die et hora qua parati debebunt in ecclesia adesse.

66. Sacramentum illud ministrabitur matutino tempore.

67. Curae erit Parocho, ut circum Altare fiat ex scamnis septum quoddam, intra quod stabunt compadres cum confirmandis, videlicet mares a dexteris, foeminae a sinistris.

68. Ipse Parochus unicuique confirmando tradet schedam in qua notatum erit nomen et cognomen confirmandi et nomen eius parentum, aetas eiusdem, nomen et cognomen compatris; quae schedae in functionis actu a clerico quodam accipientur et ope filii et acus coniungentur, ut deinde eorum nomina in librum confirmatorum referri possint.

69. Meminerit etiam Parochus uni vel pluribus exploratae fidei hominibus committere negotium claudendi ecclesiam postquam ingressus erit Episcopus, ne abire possint confirmandi, aut alii supervenire.

70. Pro administrando autem hoc Sacramento praeparabitur super Altare pro Episcopo stola albi coloris, mitra auri-phrygiata, vasculum S. Chrismatis in pelvicula et aliquantum gossipii soluti ad abstergendam frontem confirmatorum. Super abaco disponetur urceus cum pelvi, mantile in lance et in altera pelvicula aliquantulum medullae panis et mali medici. A latere Evangelii in suppedaneo statuatur faldistorium, vel in huius defectu, sedes cum fulcris et pulvinus in medio gradu infimo.

71. In sacrario aderunt superpellicea pro Parocho et clericis et vasculum aquae benedictae cum aspergillo.

72. Hora praestituta ad campanarum sonum congregabuntur in ecclesiam confirmandi et eorum compadres. Parochus autem indutus superpelliceo una cum clericis perget ad hospitium Episcopi et comitabitur eum ad ecclesiam. Ad portam ecclesiae praesto erit clericus cum vasculo aquae benedictae et cum aspergillo. Episcopus induetur rochetto et mozzeta.

73. Episcopo ad portam ecclesiae progresso Parochus porriget cum consuetis osculis aspergillum, quo Episcopus seipsum signabit, deinde asperget circumstantes et aspersorio reddito Parocho, procedet ad Altare et genuclabit in genuflexorio, si aderit praeparatum, secus super pulvino posito in medio gradu infimo.

74. Oratione absoluta assurgens Episcopus genuflectet, si aderit SS. Sacramentum, ascendet ad Altare, amoto a clerico pulvino, et sedebit in faldistorio vel in sede ibi praeparata.

75. Episcopus sedens faciet admonitionem, ut a Pontificali praescribitur, quo ipso tempore praesto erunt Ministri ablutionis et clerici cum libro et cum scotula et alter cum acu et filo accepturus schedas confirmatorum.

76. Si Episcopus existimabit non opus esse admonitione, simul ac sederit, dimittet mozzetam et manus lavabit.

77. Interea claudentur ecclesiae portae, vel saltem providetur ne quis e confirmandis exire, neve alii adiungi possint.

78. Tum Parochus Episcopo imponet stolam super rochetto et omnes confirmandi simul cum suis compatribus in genua procumbent.

79. Episcopus assurgit ac elata voce et iunctis manibus, conversus ad confirmandos dicit.

Spiritus Sanctus superveniat in vos, et virtus Altissimi custodiat vos a peccatis. *R.* Amen.

Deinde se signans dicit:

Y. Adiutorium nostrum in nomine Domini.

R. Qui fecit caelum et terram.

Y. Domine, exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad te veniat.

Y. Dominus vobiscum.

R. Et cum spiritu tuo.

Extensis deinde manibus versus confirmandos, dicit.

OREMUS

Omnipotens sempiternus Deus, qui regenerare dignatus es hos famulos tuos ex aqua et Spiritu Sancto, quique dedisti eis remissionem omnium peccatorum: emitte in eos septiformem Spiritum tuum Sanctum Paraclitum de caelis. *R.* Amen.

Spiritum sapientiae et intellectus. *R.* Amen.

Spiritum consilii et fortitudinis. *R.* Amen.

Spiritum scientiae et pietatis. *R.* Amen.

Adimple eos Spiritu timoris tui et consigna eos signo Crucis ✠ Christi in vitam propitiatus aeternam. Per eundem Do-

minum nostrum Jesum Christam Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate eiusdem Spiritus Sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. ⁊. Amen.

80. Post orationem Episcopus descendet de Altari et faciet genuflexionem si aderit ibi SS. Sacramentum, eiusque capiti imponetur mitra a Parocho, qui postea accipiet vasculum, in quo erit s. Chrisma, et gossipium.

81. Clericus qui debet schedas confirmatorum colligere, præcedet Episcopum et advertet etiam, nisi aderit alius qui hoc officio fungatur, ut ipse colligat candelas ab eisdem confirmandis, si erit in more positum, ut illi præsentent candelam. Hac in re poterit coadiuari ab aliis clericis, et defectu Cleri, poterit uti opera alicuius ex confratribus sacco indutis.

82. Dum Episcopus confirmabit unumquemque confirmandum, compater seu commater debet imponere dexteram humero dextero confirmandi, deinde in huius fronte ligabit tæniam.

83. Episcopus in donanda Confirmatione intinget pollicem dexterum in s. Chrismate et imposita capiti confirmandi manu extensa, percontatus a compatre nomen illius, exequetur pollice unctionem in modum Crucis super frontem eiusdem, dicens:

N. signo te signo Cru ✠ cis et confirmo te Chrismate salutis: In nomine Patris ✠ et Filii ✠ et Spiritus ✠ Sancti. ⁊. Amen.

Et leviter manu dextera percutiens genam sinistram confirmati, dicet:

Pax tecum, nec respondetur Et cum spiritu tuo.

84. Quum confirmati erunt omnes illi, qui se præsentaverint, Episcopus redibit ad Altare, et sedens in faldistorio la-

vabit manus, mundans pollicem dexterum medulla panis et mali medici.

85. Interea recitabitur sequens:

Ant. Confirma hoc, Deus, quod operátus es in nobis a templo sancto tuo, quod est in Jerúsalem. *ŷ.* Glória Patri et Filio et Spiritui Sancto. *ŕ.* Sicut erat in principio et nunc et semper, et in sæcula sæculórum. Amen. Confirma hoc, Deus, quod operátus es in nobis a templo sancto tuo, quod est in Jerúsalem.

86. Parochus detrahet mitram Episcopo, qui assurget, se convertet ad Altare et iunctis manibus, dicet:

ŷ. Osténde nobis, Dómine, misericórdiam tuam.

ŕ. Et salutáre tuum da nobis.

ŷ. Dómine, exáudi oratiónem meam.

ŕ. Et clamor meus ad te véniat.

ŷ. Dóminus vobiscum.

ŕ. Et cum spírítu tuo.

OREMUS

Deus, qui Apóstolis tuis Sanctum dedisti Spírítum et per eos eorúmque successóres cæteris fidélibus tradéndam esse voluisti: réspice propítius ad humilitátis nostræ famulátum, et præsta, ut eorum corda, quorum frontes sacro Chrismate delinivimus, et signo sanctæ Crucis signávimus, idem Spírítus Sanctus in eis supervéniens templum glóriæ suæ dignánter inhabitándo perficiat. Qui cum Patre et eodem Spírítu Sancto vivis et regnas Deus per ómnia sæcula sæculórum. *ŕ.* Amen.

Deinde subiunget:

Ecce sic benedicétur omnis homo, qui timet Dóminum.

Et conversus ad confirmatos efficiet super eos Crucis signum dicens:

Bene ✠ dicat vos Dóminus ex Sion, ut videátis bona Jerúsalem ómnibus diébus vitæ vestrae et habeátis vitam aetérnam. R. Amen.

87. Sedebit rursus in faldistorio vel in sede et compates admonebit, ut in Pontificali et cum ipsis recitabit *Credo in Deum* et *Pater noster* et *Ave Maria*.

88. Aperientur portae ecclesiae sive sacelli, et Episcopus dimissa stola ac resumpta mozzeta, de Altari descendet, genuculabit super pulvillo, orabit brevi tempore, et eodem ordine ac traditum est in accessu, ad suam residentiam revertetur.

89. Postquam Episcopus Visitationem peregerit, eo ipso tempore, quo discessurus erit, redibit ad ecclesiam indutus habitu viatorio, ibique SS. Sacramentum adorans fundet preces; postea stans et ad Altare conversus in latere Epistolae, recitabit psalmum *De profúndis clamávi* etc. cum ✠. *Réquiem aetérnam* etc. et antiphonam *Si iniquitátes observáveris* etc.

Subiunget *Pater noster* et prosequetur secreto, tum

- ✠. Et ne nos inducás in tentatiónem.
- R. Sed libera nos a malo.
- ✠. A porta inferi.
- R. Erue, Dómine, ánimas eórum.
- ✠. Requíescant in pace.
- R. Amen.
- ✠. Dómine exáudi oratiónem meam.

- ꝛ. Et clamor meus ad te véniat.
ʒ. Dóminus vobíscum.
ꝛ. Et cum spírítu tuo.

OREMUS

Deus, cuius miseratióne ánimae fidélium requiéscent, fámulis et famulábus tuis ómnibus hic et ubique in Christo quiescéntibus da propítius véniam peccatórum; ut a cunctis reátibus absolúti, tecum sine fine laeténtur. Per Christum Dóminum nostrum. ꝛ. Amen.
